

't Hupke

Nr. 147 Winter 2011

In dit nummer

- In samenwerking met Brabantse delta
- De weg van een vogelaar
- Bijzondere waarneming, Mandarijneend
- De Patrijs
- Knobbelzwaan, wild of tam
- Huismus in Breda
- Verhuizing Gierzwaluw
- Zeearenden in de Biesbosch
- Bestemmingsplan Breda/noord
- Staatsbosbeheer
- Toekomst Markdal
- Nieuwe website
- Natuurgebied De Broskens
- In gesprek met Marjo Bijl
- De werkgroep Dintelse Gorzen

**Dit is uitgave nr.147. Jaargang 42
Oplage 275 stuks.**

't Hupke is een uitgave van de West Brabantse Vogelwerkgroep en wordt 4x per jaar toegezonden aan onze leden.

Bestuur

Klaas Pruiksmā, (voorzitter a.i.)
Peter Melissen, (vicevoorzitter a.i.)
Eric van Damme, (secretaris)
Coen ter Kuile, (penningmeester)
Willem Veenhuizen, (biosecr.)
Ellie Pruiksmā,(PR &communicatie.)

Redactie

Martin van Leest
Jan Benoist
p/a Gaffelstraat 52
4835 AP Breda
redactie@westbrabantsevwg.nl

Vaste medewerkers

Raymond van Breemen
Piet van Iersel
Hans van der Sanden
Willem Veenhuizen
Harry van Vugt

Taalcorrectie

Henriette Huijgens
Albert de Hoon
Ad Rijnen

Overname artikelen

Niets uit deze uitgave mag zonder schriftelijke toestemming van de redactie worden overgenomen.

Wijze van aanleveren

Kopij per email aanleveren als Word bestand zonder opmaak.
Grafieken en tabellen en foto's apart aanleveren per email

Website

Aanvullende informatie van artikelen en activiteiten van onze vereniging vindt u op onze website.

www.westbrabantsevwg.nl

Webredactie

Ellie Pruiksmā

Volgend Hupke

Verzenddatum 1 maart
Aanleveren kopij tot 1 februari

Foto omslag

Chris Schenk

Foto's achterzijde

Leo Nagelkerke

Er is weer veel waar te nemen in het veld van de West Brabantse Vogelwerkgroep. Niet alleen zijn veel soorten vogels op trek naar betere oorden, er is ook veel beweging binnen onze vogelwerkgroep.

Vanaf 27 oktober is onze nieuwe website (www.westbrabantsevwg.nl) online.

Onder grote belangstelling van leden, collega groene groepen, vertegenwoordigers van de gemeente Breda en Staatsbosbeheer heeft wethouder W. Willems de openingshandeling verricht. We nodigen iedereen uit om de site eens te bezoeken. Jullie mening en opbouwende kritiek wordt zeer gewaardeerd, dus schroom niet om contact met ons te zoeken.

Na een aantal bijeenkomsten met vertegenwoordigers van de werkgroepen, andere betrokken leden en het bestuur beginnen langzaam maar zeker de contouren van het Activiteitenplan 2012-2015 zichtbaar te worden. Om deze klus af te ronden is er een regiegroep samengesteld, waarvoor zich tijdens de laatste Ledenvergadering spontaan een aantal leden heeft aangemeld. Binnen afzienbare tijd zal deze groep het activiteitenplan opstellen en presenteren tijdens de Algemene Ledenvergadering van maart 2012.

Op zaterdag 29 oktober is de werkgroep Knotwilgen van start gegaan met het knotten van een aantal Wilgen in Prinsenbeek. De werkgroep werkt nauw samen met de Uilenwerkgroep. Op deze manier werken deze twee werkgroepen intensief samen aan de bescherming van bijvoorbeeld de Steenuil, een vogel die een speciaal plekje heeft binnen onze vereniging.

Er is een afspraak gepland in december met de voorzitters van de groene groepen in Breda. Op de agenda staat onder andere het zoeken van een ruimte voor bijeenkomsten en vergaderingen en samenwerking op het gebied van ruimtelijk ordening. Daar waar we krachten kunnen bundelen zullen we de samenwerking zeker zoeken. Uiteraard leggen we voorstellen en besluiten voor aan de leden.

Ik loop nu zo'n driekwart jaar rond binnen de WBVwg en ik moet zeggen dat ik onder de indruk ben van de betrokkenheid en de inzet van de velen die actief zijn in de werkgroepen of anderszins. Het is per slot van rekening allemaal vrijwilligerswerk. En het lijkt wel dat hoe meer het politieke tij tegen zit, hoe meer enthousiasme jullie aan de dag leggen.

De slogan in de folder en op de website luidt: "Een wereld zonder vogels is ondenkbaar". Dat is absoluut waar, maar wat ook waar is: "Een vogelwereld zonder enthousiaste en betrokken vogelaars is ondenkbaar".

Klaas Pruiksmā

voorzitter a.i

Klaas Pruiksmā, voorzitter a.i.

Peter Melissen, vice voorzitter a.i.

Commissie Ruimtelijke Ordening

In de West Brabantse Vogelwerkgroep dragen we de vogels een warm hart toe. We houden ons graag bezig met het bestuderen en beschermen van de gevederde vrienden. Vogels beschermen kan op vele manieren. Eén van de manieren is om met een arendsoog de ontwikkelingen in de bebouwde omgeving in de gaten te houden. Welke mooie vogelgebieden worden bedreigd door bouwplannen? Waar dreigt men windmolens aan te leggen op vluchtroutes van trekvogels? Welke voorstellen kunnen we zelf doen om een gebied aantrekkelijker te maken voor broedvogels? De Vogelwerkgroep heeft zich altijd al met dit soort zaken bezig gehouden. Gelukkig hebben we daarbij zeer goede contacten met medewerkers van de gemeente Breda. In 't Hupke hebben we al kunnen lezen hoe Piet van Iersel onlangs nog de ontwikkelingen rond de Stulemeijerputten in de gaten heeft gehouden. Ook heeft hij het bestemmingsplan voor het buitengebied ten noorden van Breda beoordeeld op vogelvriendelijkheid. Een ander mooi voorbeeld is de groep die zich bezig houdt met het maken van een plan om de natuurwaarden in het Markdal te versterken. Deze groep bestaat naast vertegenwoordigers van de Vogelwerkgroep ook uit leden van de KNNV, Markant, IVN Mark & Donge en Mark en Leij. Maar er is nog meer te doen. Zou het bijvoorbeeld niet prachtig zijn als we samen met bedrijven in de regio voorstellen ontwikkelen om bedrijventerreinen vogelvriendelijker te maken? Uit de broedvogelgegevens die SOVON de afgelopen jaren had verzameld blijkt dat deze terreinen voor tientallen vogelsoorten als leefgebied kunnen functioneren, waarbij Rode Lijst-soorten als de Patrijs regelmatig worden waargenomen. Volgens de Wageningse ecooloog Robert Snep zouden werknemers hun kinderen op voegeexcursie moeten kunnen meenemen naar hun bedrijvenpark... Kortom, we zouden graag een commissie ruimtelijke ordening instellen. Uiteraard wordt daarbij ook de samenwerking gezocht met bovengenoemde natuurverenigingen. Enkele leden hebben al aangegeven hier interesse voor te hebben, maar hoe meer leden hierin actief zijn, hoe meer we kunnen doen..

Heb je interesse in bovengenoemde zaken? Wil je misschien meedenken met de commissie R.O.? Stuur dan vrijblijvend een mailtje naar voorzitter@westbrabantsevwg.nl

Peter Melissen

Wat is er aan de hand?

Uit SOVON nieuws Broedvogel Monitoring Project 2009: Veel vogelsoorten nemen onrustbarend in aantal af.

Maar liefst 21 soorten deden het in 2009 slechter dan ooit.

Maar wat te denken van de verdwijnsziekte bij bijen waarvan nog steeds niet bekend is wat de oorzaak is.

Als bijen verdwijnen heeft dit ook gevolgen voor andere insecten.

Opmerkelijk is dat bijen in de stad het beter doen dan op het platteland.

In de stad worden geen bestrijdingsmiddelen gebruikt maar op het platteland wel zoals Cruiser, Round-up, Caucho en Regent en de genetisch gemanipuleerde landbouwgewassen die immuun zijn voor insecten.

Bekend is dat producenten van landbouwbestrijdings- middelen vooral uit zijn op het maken van winst en dat voor controle op de gevolgen voor de volksgezondheid weinig geld beschikbaar is.

In Wageningen wordt wel onderzoek gedaan naar bijensterfte maar niet naar de invloed van insecticiden want daar wordt geen geld voor beschikbaar gesteld.

Bekend is dat het Ministerie van Landbouw onderzoek saboteert, de agrarische belangen zijn te groot.

Zo mag de Voedsel- en Warenautoriteit de schade voor de volksgezondheid van veel te veel antibiotica in kippenvlees niet onderzoeken.

Voorals vogels in het agrarisch gebied nemen af zoals Patrijs, Grutto, Veldleeuwerik en Graspieper.

Maar ook Kievit, Scholekster en Wulp doen het slechter dan ooit.

Eén van de oorzaken is het niet voldoende beschikbaar zijn van voedsel voor de jonge vogels, vooral insecten.

De agrarische gebieden worden steriel zodat er geen plaats meer is voor dieren wat ook negatieve gevolgen kan hebben in natuurgebieden.

Biemeus.

Eurobirdwatchday 2011

Normaal is Eurobirdwatch op de eerste zaterdag van oktober, maar wegens een landelijk congres van het KNNV is deze bij grote uitzondering verplaatst naar de zondag.

Er hadden zich voor deze dag 15 personen aangemeld.

Op zondagmorgen 3 oktober om 07.00 uur waren er bij de poort van de rioolwaterzuivering nabij Rooskensdonk de volgende personen aanwezig

Piet van Iersel - Eric Corssmit - Cees Janssen - Evelien Eversdijk - Wilma Rasink - Jan-Willem Wijnhoven - Jo Vandeweijer en Harry Janssen. Frans Jacobs kwam wat later en nog later kwam ook Marjo Lips nog. Vier personen hadden zich afgemeld en van een persoon hebben we niets gehoord.

Nadat iemand van de rioolwaterzuivering voor ons de poort had open gemaakt zijn we vol goede moed naar het einde van het asfaltweggetje gegaan. Ik zei vol goede moed want het was knap mistig. We hebben dan ook het eerste uur niet echt veel gezien behalve de zon die steeds door de wolken heen wou breken. Verder waren er mooie plaatjes te schieten van mist op een rietpluim ed.

Maar daar kwamen we niet voor! Van de organisatie van Eurobirdwatch hadden we al te horen gekregen dat de trek van kleine zangvogels wel zou tegenvallen. Door het goede weer zouden ze als het al trek was heel hoog vliegen dus geen geluid en bijna ook niet te zien; dit klopte ook perfect.

We hebben ons niet verveeld want wat grotere vogels zoals ganzen, kieviten en meeuwen waren er genoeg. Het is volgens mij als je de landelijke waarnemingen bekijkt toch wel een geslaagde morgen geweest.

We hebben 47 soorten gezien en totaal 1.949 vogels geteld. Hoe de verhouding was staat in onderstaande lijst.

Er is een waarneming gedaan die de bijzondere waarnemingen lijst haalde en wel die van de Spotvogel.

Bedankt voor jullie deelname en tot volgend jaar.

Aalscholver	14	Nijlgans	12
Blauwe reiger	4	Pimpelmees	4
Boerenzwaluw	3	Rietgors	2
Brandgans	35	Ringmus	15
Bruine kiekendief	1	Roodborst	4
Buizerd	3	Roodborsttapuit	4
Gele kwikstaart	5	Spotvogel	1
Graspieper	10	Spreeuw	93
Grauwe gans	407	Tijftjaf	4
Groenling	27	Torenavalk	2
Grote canada gans	345	veldleeuwerik	4
Grote gele kwikstaart	1	Vink	20
Heggenmus	2	Watersnip	2
Holenduif	266	Wilde eend	21
Houtduif	162	Winterkoning	2
Kauw	3	Witgat	2
Kievit	193	Witte kwikstaart	4
Kleine mantelmeeuw	1	Wulp	19
Kokmeeuw	23	Ijsvogel	1
Kolgans	5	Zanglijster	1
Koolmees	4	Zilver meeuw	173
Kramsvogel	3	Zwarte kraai	31
Meerkoet	2	Postduif	1
Merel	8		

Piet van Iersel en Cees Janssen

Tellers op Birdwatchday

(Cees Janssen)

Nachtzwaluwen 2011

De Nachtzwaluw profiteert van het kappen van bos en het vergroten van heide-oppervlakten.

De volgende aantallen broedvogels zijn in 2011 vastgesteld:

plaats	aantal
Chaamse bossen	12
Strijbeekse hei	3
Prinsenbos	2
Alphen het Zand	1
Boswachterij Dorst	1
Buissche hei	1

Vooral de toename in de Chaamse bossen valt op.

In 1970 ging er een windhoos dwars door het bos en legde een strook van 200 meter breed plat, het jaar daarna kwamen gelijk 16 paar Nachtzwaluwen daar broeden.

Na herbebossing nam het aantal ieder jaar af tot ze na 5 jaar weer verdwenen waren.

Dat er nu weer Nachtzwaluwen zitten komt omdat er bos is gekapt en open verbindingzones zijn gecreëerd.

Ook Boomleeuweriken en Boompiepers profiteren daarvan.

Op de Brabantse Wal doet de Nachtzwaluw het ook goed.

Zo zijn er alleen al op de Knekelareduinen Ossendrecht 12 gehoord.

Het werkelijke aantal in West-Brabant zal waarschijnlijk hoger liggen want wie gaat er rond 22.00 uur in het bos of op de hei wandelen.

Harry van Vugt

Zomerganzen

Ouderen onder ons weten nog dat de Grauwe gans in Nederland als broedvogel was verdwenen.

Toen is er een project opgezet om deze ganzen weer uit te zetten en dat was succesvol.

Inmiddels hebben wij ca. 200.000 Grauwe ganzen wat wel erg veel is want de ganzen verblijven niet alleen in natuureservaten maar komen ook eten op landbouwgrond en daar beginnen de problemen met de boeren.

Behalve Grauwe ganzen hebben wij nu ook veel Canadese en Nijlganzen.

Het ministerie wil dat er ingegrepen wordt maar laat het aan alle betrokkenen over hoe dat moet gebeuren.

De dierenbescherming is tegen afschieten.

Vogelbescherming heeft geoordeeld dat men zich met dit standpunt buiten spel zou zetten en ging voor een compromis wat inhoudt dat de helft van de zomerganzen afgeschoten mag worden maar dat men de winterganzen voortaan met rust moet laten.

De jagers gaan hier echter niet mee akkoord.

Het Ministerie zal dus een beslissing moeten nemen en dat ziet er waarschijnlijk niet goed uit.

Meer informatie staat op de website van Vogelbescherming.

Harry van Vugt

Informatiemarkten zomer 2011

Deze zomer hebben we ons, als West-Brabantse Vogelwerkgroep, tweemaal gepresenteerd op manifestaties.

Zondag 3 juli was er op het terrein van het Bezoekerscentrum Wolfslaar een informatiemarkt voor groene groepen van Breda, ter gelegenheid van het 500-jarig bestaan van Wolfslaar. Jan, Henriëtte, Willem, Piet, Ger, Evelien, Klaas, Franca, Peter en Ellie waren aanwezig op deze prachtige dag. Naast de infostand boden wij een vogeltocht aan rond het gebied Wolfslaar. Willem, de excursieleider, voerde ons langs de Grote Akker en park Wolfslaar en we kwamen bijzondere zaken tegen. Schaapscheerders, een opzweepende percussieband, theatrale figuren en een koffiekar. Het was reuze gezellig. Vogels hebben we niet veel waargenomen, wel vreemde vogels.

Zondag, 21 augustus waren we weer present op de Duivelsbrug tijdens de kunstmanifestatie Plein Air.

Het was een hele warme dag. Willem, Evelien, Arend, Jan, Henriëtte en Ellie zochten regelmatig de schaduwkant op van de kraam.

Dit jaar hadden we, als activiteit, een Vogelgeluidenspel. Niet echt gemakkelijk. Wel educatief. Vier personen hebben de vragenlijst zonder fouten ingevuld. Drie personen met twee fouten en een persoon drie fouten. Geen onaardige score. Al deze mensen hebben een prijsje gewonnen, gesponsord door: Dierenspecialzaak De Zwarte Kat, (Ginneken), Dierenspecialzaak Dobey (De Burcht) en AH (Valkeniersplein).

Tekenend voor beide manifestaties zijn de roofvogel- en uilenshows. Het is een niet te stuiten hype aan het worden.

Uiteraard hebben we protest aangetekend en de organisaties gewezen op de negatieve effecten van een dergelijk vermaak.

Ellie Pruikma

PR medewerker

Oproep M/V

Slechtvalken:

De werkgroep roofvogels is op zoek naar enthousiaste vogelaars die komend broedseizoen, binnen de bebouwde kom van Breda, Slechtvalken in kaart willen brengen. In Hupke nr 146 staat een mooi overzicht van de waarnemingen van Slechtvalken in Breda.

De toren van de Grote Kerk in Breda heeft een aantrekkingskracht op Slechtvalken. Het zou toch mooi zijn als hier gebroed wordt door Slechtvalken en dat u hier de waarnemingen van kan doen.

Wellicht bent u de vogelaar die graag binnen de stad onderzoek doet naar Slechtvalken, de meest geschikte locaties binnen Breda worden met je doorgenomen.

Torenvalken:

Ook is de werkgroep op zoek naar enthousiaste natuurliefhebbers die de broedparen van Torenvalken in de omgeving van Breda in kaart willen brengen. Bij de werkgroep zijn al diverse Torenvalkenkasten bekend die gevolgd kunnen worden, er zullen er waarschijnlijk nog meer in de buitengebieden van Breda zijn.

Je bent van harte welkom als je hier mee aan de slag wilt gaan.

Mocht je meer interesse hebben in het inventariseren van andere roofvogels, dan is dit uiteraard bespreekbaar.

Benodigheden: een verrekijker/ telescoop.

U kunt zich aanmelden bij Raymond van Breemen, .

fam.vanbreemen@wanadoo.nl

Raymond van Breemen

Goed Kwartel jaar 2011

De Kwartel is een trekvogel die bij ons jaarlijks broedt maar in sterk wisselende aantallen.

Aan de hand van geringde Kwartels is vastgesteld dat deze eerst in het vroege voorjaar in Spanje kunnen broeden en dan naar Nederland vliegen, hier in mei aankomen en dan nogmaals gaan broeden. Zelfs jonge Kwartels volgen, wat doet vermoeden dat de voedselsituatie bij ons dan gunstiger is. In het gebied van het Merkske is in 2011 geïnventariseerd met als resultaat 30 roepende haantjes.

Op de Bleeke heide zijn 7 roepende haantjes geteld.

In 2011 zijn in West-Brabant in 26 gebieden totaal 63 exemplaren gemeld.

Er is echter wel een probleem om Kwartels als broedvogel vast te stellen.

Als er roepende mannetjes gehoord worden wil dat nog niet zeggen dat er ook vrouwtjes daar tot broeden komen.

Een haantje kan weer vertrekken naar elders om daar weer een vrouwtje te zoeken.

Zo is vastgesteld dat mannetjes zich in de broedtijd meer dan 100 kilometer kunnen verplaatsen.

Harry van Vugt

Waterschap Brabantse Delta

Onze West Brabantse Vogelwerkgroep werkt via de voorzitters samen met vier "zuster" (of is het broeder?) natuurverenigingen zoals Mark en Leij (Alphen-Chaam), NMV Markkant, KNNV-Breda en IVN Mark&Dong.

Onder de naam "**Markdal** een natuurlijk initiatief". Die vijf voorzitters organiseerden de geslaagde avond van Vianden op 23 februari over Toekomst Markdal. Geslaagd omdat er zo'n 150 betrokken mensen met vertegenwoordigers van belangengroepen aan de nog te kiezen provinciale bestuurders aangaven hoe het Markdal weer in duurzame vorm hersteld moest worden. Door de mensen uit de streek er zelf bij te betrekken en oog te hebben voor een goede boterham door duurzame én verbrede landbouw met steunpunten voor recreërende wandelaars, fietsers en kanoërs.

Een ander gevolg was dat daarna de vice Dijkgraaf (of is het Dijkgravin?) van het Waterschap – mev. Anke Dielissen – contact zocht over het herstel van het Markdal. Dat is een belangrijk speerpunt van het waterschap omdat er nog steeds ruimte voor wateroverlast gevonden moet worden. In het Markdal zelf vóórdat het water Breda in stroomt en daar – zoals vroeger – de kelders in stroomt. Diverse vergaderingen zijn er geweest, waarbij op initiatief van de voorzitters ook agrariërs bij betrokken werden. Dat was voor het waterschap weer wennen om natuurmensen en boeren samen te zien optrekken, want dat zijn toch gezworen vijanden? Gelukkig niet als het om een duurzaam Markdal gaat.

Met Anke Dielissen werd de oude loop van de Mark in beeld gebracht. Duidelijk was hoe meanders afgesneden waren. Dan praat je van Vlaamse grens naar Breda achter elkaar over de meanders Galder, Notsel, Schoondonk, Klokkenberg en Bieberg. Vier van die afgedamde meanders liggen op grond van het Waterschap, waar het dus makkelijk werken is. Alleen de meander Notsel (net zuidelijk van de Scheele brug) is in het verleden verkocht en in particulier bezit van mev. Evers-Brouwer.

Na heel wat praten slaagden we er gezamenlijk in om prioriteiten te stellen. Daar kwam uit dat in de eerste plaats de meander Klokkenberg (tussen de Klokkenberg en de Blauwe Kamer) weer meestromend moet worden.

Dat kan door een stortstenen dam in de huidige hoofdstroom en het uitbaggeren van de blub uit de meander. Daar zit al een tegenvaller in want het blijkt uit het verleden zwaar vervuild industrieel afval te zijn. Hoe dat kan? De dader, ...etc. etc. Maar voor gezond water moet die troep er toch een keer uit. De nummer twee die er met een neuslengte achter finishte is de meander aan de overkant "de Schoondonk meander". Samen met een dammetje om de historische verbinding naar Ulvenhout weer te herstellen, zou ook die weer meestromend gemaakt kunnen worden. Met een oplossing (verplaatsing?) voor de hele mooie maar alleen onder een microscoop te bewonderen "kiezelwieren" die daar na de afdamming aangetoond zijn. Voor de voorzitters van **Markdal een natuurlijk initiatief** staat beekherstel en beleving door mensen voorop. De andere meanders (Galder, Notsel en Bieberg) staan even op een reservelijst. In deze barre tijden is budget voor één meander al een hele opgave. Maar dat is de taak van de Dijkgravin.

Eén herstelde meander is een kleine stap, maar er moet een begin zijn. Het eindbeeld is ook geformuleerd. We willen de stuwen uit de Mark, zodat die weer natuurlijk kan stromen! Dat kan door die stapje voor stapje aanpak. Er is door de rechttrekking namelijk zo'n 3 kilometer Mark verdwenen, daardoor stroomde het water sneller weg en moesten er stuwen komen. Die de vistrekk blokkeren! Als we per meestromende meander weer zo'n 600 meter terugwinnen, krijgt de Mark weer zijn oude lengte van 9 km, kunnen de stuwen weg en kan de vis weer vrij Vlaanderen intrekken, waar de stuwen al opengezet zijn! Dus met dat perspectief is die eerste stap van levensbelang. Voor vogels zijn meestromende meanders uiterst waardevol, het zijn de plekken waar steeds weer de IJsvogels gezien worden! En met wat stenige dammetjes is het een paradijs voor de Waterspreeuw. Vlaamse bezoekers dachten die afgelopen zomer al bij de Bieberg gezien te hebben. Dat gaf natuurlijk heel wat onrust bij de vogelaars in het Markdal. Helaas kon het nog niet bevestigd worden.

Eerst maar de eerste stap van Anke Dielissen van het Waterschap afwachten. Het zou een mooi succes van samenwerking zijn als daar de Waterspreeuw op af kwam!

Joop van Riet

Kantoor Waterschap Brabantse Delta

(Martin van Leest)

Belevenissen in de Doenradestraat

Tja, de laatste maanden is het wat stil geworden, zo na de broedtijd is de grootste drukte weer voorbij. De vogeltrektijd komt er weer aan.

De laatste weken van oktober begon met koude en nu weer met enkele warmere dagen.....

De Roodborstjes die we in onze tuin en omgeving horen zingen, of kunnen zien, zijn individuen uit de noordelijke streken van Europa. Onze Roodborsten vertrekken naar het zuiden richting zuid Spanje, Frankrijk of ze wagen soms de overtocht naar Noord-Afrika.

Elke ochtend voer ik een klein handje strooivoer en meestal komen er gelijk twee Turkse Tortels, maar nee, deze ochtend niet, zeker andere drukke bezigheden....

Hé, daar klinkt het alarmtoontje van de Heggenmus, en natuurlijk, er struint een kat achter door de tuin. Ook een Merel geeft een alarm af. Een paartje Kool-, en Pimpelmezen komen al iedere dag wat eten.

Ja daar zijn de Tortels ineens, een van de twee duikt bijna bovenop een Houtduif, deze wordt vriendelijk weggejaagd.

Plots komen er vier Kauwen aan, ze komen even de plank inspecteren of er wat eetbaars voor hen aanwezig is. Nee, ze zijn snel weer weg. Ik denk dat de zaadjes te klein zijn om ze zo op te pikken. Soms zie je dat ze de kop helemaal schuin houden om zo wat zaadjes in de bek te krijgen.

Een drietal Groenlingen zijn ook weer van de partij, ze pellen vooral de zonnebloempitten.

Toen het een paar dagen wat kouder was zaten er ineens twee Vinken op de voerplaats en een paar Spreeuwen waren er ook bij en snoepten nu al van de sierappeltjes.

Trouwens onze Lijsterbes is al geplunderd, familie Merel heeft alles al op, en het blad is al gevallen.

Opvallend is dat de Eksters, die toch een nest in de den hebben, zich bijna niet laten zien. Ik zie ze wel zwerfend door de omgeving maar niet echt in de tuin of nabij de voerplek.

De laatste weken komt er af en toe een Vlaamse Gaai door de tuin, dit was een gevolg van een duidelijke trek invasie vanuit de noordelijke gebieden in Europa.

Dus opletten geblazen, je kunt nu allerlei vogelsoorten overal verwachten.

Grote Zilverreiger nabij tuinvijver

We zitten even binnen koffie te nuttigen, aan de rand van Prinsenbeek, (Postlaan), als plotseling een grote witte vogel naar beneden dwarrelt, en gaat op zijn/haar gemak aan de oever van de vijver staan.

Joh.....geweldig, een Grote Zilverreiger, goed te herkennen aan zijn gelige forsere snavel.

Ca. vijf minuten staat hij daar te kijken of er misschien wat eetbaars te bemachtigen valt. Helaas, en vliegt in westelijke richting weer weg.

Volgens mij is het ongebruikelijk dat de Grote Zilverreiger tuinvijvers gaat bekijken of er wat te eten valt. Misschien aan de rand van de stad, of in het landelijk gebied wel vaker mogelijk om rustig voedsel te zoeken.

Landelijk gezien broedt de Grote Zilverreiger in kolonies in de Oostvaardersplassen en enkele nabij de Nieuwkoopse plassen. In totaal zeker meer dan 50 nesten (Atlas Nederlandse Broedvogels, 2007). De laatste jaren in toenemend aantal.

De dichtstbijzijnde andere kolonies liggen ver weg richting Neusiedlersee (Hongarije / Oostenrijk).

Willem Veenhuizen

Grote Zilverreiger

(blogspot.com)

Alle begin is moeilijk

De weg van een vogelaar

Als ik me goed herinner is het vogelen rond mijn tiende jaar begonnen. Ik woonde in Langeweg en struinde vaak in de polder rond. De ruilverkaveling had nog niet plaatsgevonden, er was volop leven.

Mijn nieuwsgierigheid was gewekt. In alle graanvelden vlogen Patrijzen op als je er langsliep. Verder zaten er veel Veldleeuweriken en Graspiepers. Ik heb van mijn zakgeld een verrekijker gekocht en een klein vogelboekje. Dat vond ik toen al een hele investering.

Daardoor kon ik de omgeving beter ontdekken en checken of mijn vogel in het boek stond. Achter tegen de rivier de Mark waren toen nog prachtige weilanden met Kieviten, Grutto's en andere weidevogels. In de pubertijd waren er andere vogels waar ik naar keek, dus stond de hobby op een laag pitje.

De belangstelling kreeg een impuls toen ik in Made kwam wonen. Bij de Madese Natuurvrienden waren gelijkgestemden en dat stimuleerde de hobby. Samen met Cor Huijgens ging ik de Biesbosch in en daar kwamen de water- en rietvogels aan bod. Ik had ondertussen enkele cassettebandjes met vogelgeluiden en vooral in het voorjaar kon ik mijn hart ophalen. De maand april is uitermate geschikt omdat dan de bomen nog grotendeels kaal zijn maar de vogels al erg actief en zichtbaar. De zang van de mannetjes en de broedkleuren geeft een beginnende vogelaar moed bij het speuren naar soorten.

De grote stap voorwaarts is gekomen toen ik lid werd van deze club, de West-Brabantse Vogelwerkgroep. Samen met Ad Nuijten heb ik heel wat uren doorgebracht in de wijde omgeving. Door de diverse broedvogelprojecten leerde ik de kneepjes. Ad was een vogelaar pur sang en niet gauw tevreden. Maar toen leerde ik wel het meest. Wat ik van hem bijvoorbeeld heb geleerd is om in te schatten in welke leefomgeving je een soort kunt verwachten. En als dat dan ook klopt geeft dat wel een kick. De telescoop die ik toen heb aangeschaft gaf nog meer mogelijkheden, al gebruik ik deze vooral bij water- en weidevogels. In het bos is zo'n ding niet praktisch en vogelen is vooral goed luisteren. Dat kost oefening, al leer je sommige vogels snel, andere kosten meer moeite.

Een van mijn mooiste ontdekkingen was de Wielewaal in De Worp, bij Drimmelen. Maar helaas, deze vogel is gevlogen, ik hoor hem niet meer.

Het opsporen van Steenuilen 's avonds was ook een avontuur. Dat gaf vaak weinig resultaat, maar als het raak was, dan was het erg leuk.

Frustrerend is dat sommige watervogels, bijvoorbeeld de strandlopers niet beklijven. Een vakantie met veel van deze vogels en mooi weer geeft dan weer een oppopper. Al zakt de kennis soms ook weer weg.

Het blijft toch een bijzondere hobby. In mijn dagelijkse werk bij de jeugdgezondheidszorg word ik regelmatig geconsulteerd over een of andere vogel die mensen hebben gezien. Of ik het even wil zeggen wat het is. Dan zijn collega's soms blij dat ik ze op het juiste spoor zet. Geeft toch een goed gevoel.

Rene van Gils

Zeearenden in de Biesbosch

Rond het middaguur, 26 september, genoten we stilletjes van de tientallen Grote Zilverreigers op een van de ondergelopen polders van de Biesbosch. De zon scheen volop en het leek wel zomer. Plots kwam daar iets enorms aan. In andere tijden zou je gedacht kunnen hebben dat een of andere god afdaalde naar de aarde.

Een Roofvogel. Met vleugels van een afmeting die alle respect verdienen.

Met het beroemde veldgidsje van Hayman wisten we al snel zeker dat we hier te doen hadden met een Zeearend. Een week eerder zagen we vier Visarenden bij Zonzeel.

Dat vonden we al een spektakel.

Wel, zeiden we, wat kan hier nog overheen? Nou, twee Zeearenden. En prompt, daar kwam een tweede.

De eerste, een donkerkleurige, was in een hoge boom aan de rand van het water gaan zitten. Bij wijze van begroeting vloog hij op toen de tweede naderde.

Ze gingen wat vliegen en keerden samen terug naar de bomen, dicht bij elkaar.

Wat later ging de laatst gekomen Zeearend op de grond zitten, aan de rand van het water. De andere kwam erbij en wat zagen tot onze grote verbazing? Ze gingen paren!

Een heel ritueel. Na de daad bleven ze heel dicht bij elkaar, het leek of ze hun vleugels verstrengeld hadden. Hun liefdesspel verliep heel waardig en ze leken zich niets van de omgeving aan te trekken. Zoals alleen verliefde paartjes dat kunnen.

Lange tijd daarna pakte het mannetje (?) een prooi en gaf dat aan zijn geliefde. We konden niet zien welke prooi. Daarna vloog hij/zij op en vloog uit beeld.

Het vrouwtje werd vergezeld door Zwarte kraaien en meeuwen die ook wel wat van de buit wilden. Onverstoorbaar at ze verder. Kennelijk volgegeten vloog ze nog naar de boom, zat daar een hele poos, om daarna haar verloofde achterna te gaan.

Na anderhalf uur stonden wij ook maar op, verbaasd over hetgeen zich voor onze ogen heeft afgespeeld. En dankbaar, heel dankbaar.

Ineke van den Elshout en Ellie Pruikma

Zeearend

(Han Bouwmeester)

Bijzondere waarneming

Mandarijneend (*Aix galericulata*)

Dit kleine eendje is eigenlijk een uitheemse soort die in het begin van de zeventiger jaren vanuit verschillende watervogelcollecties is ontsnapt.

Het mannetje is prachtig exotisch gekleurd. Zijn oranje bakkebaarden op zijn kop en zijn eveneens opvallend gekleurde vleugelwaaiers zijn altijd bijzonder kenmerkend.

Het vrouwtje is meer blauwgrijs en bruin, veel minder opvallend. Het mannetje wordt na de broedtijd ook grijzer van kleur.

Het vrouwtje van de Mandarijneend kan makkelijk worden verward met het vrouwtje van de Carolinaeend. Deze heeft namelijk een zwaardere brede witte oogstreep.

In West-Brabant tot 2003, maar 15-25 broedpaar (Atlas West-Brabantse broedvogels, 2007).

Voorkomen in Breda

Een aantal oudere waarnemingen zijn bekend van half jaren negentig, deze hebben veelal betrekking op het zien van het mannetje. Soms werd een paartje in de goede tijd aangetroffen en werd aangenomen dat ze territoriaal waren. Lokaties waar ze regelmatig werden gezien: in de Mark in de omgeving van de Duivelsbrug (Ginneken) en in de vijvers van het Wilhelminapark.

Tijdens de Inventarisatieperiode 2002-2008 zijn er geen Mandarijneenden meer waargenomen (Vogels houden van Breda, 2009). Maar tijdens een stadsvogelexcursie van 19 juni, in het Zaaipark, werd in het noordelijke deel langs een van de watergangen een vrouwtje Mandarijneend met 2 jongen waargenomen.

Mandarijneend man

(Chris Schenk)

Voorkomen

De Mandarijneend komt oorspronkelijk uit het oosten van China. In het zuiden van Engeland broeden reeds duizenden paren. (Atlas Nederlandse Broedvogels 1998-2000). In ons land liggen de belangrijkste broedplaatsen in het noordoosten en het zuiden van de Veluwe, midden Limburg en deels in het midden en westen van West-Brabant.

Het biotoop bestaat uit loofbossen, parken met oude bomen. Er dient wel altijd water in de nabijheid te zijn.

Pas in de loop van de negentiger jaren, 1994 is de Mandarijneend pas goed ingeburgerd, met ca 110 broedpaar in ons land. De schatting voor 1998-2000 komt uit op ongeveer 200-260 paar. De meeste paren treffen we aan in het noordoosten van de Veluwe (Atlas Nederlandse Broedvogels 1998-2000).

Jaarlijks is er in ons land een lichte toename van het aantal broedende Mandarijneenden.

De pullen waren al ca 2 weken oud.

Zou dit het eerste bekende broedgeval zijn binnen de bebouwde kom grenzen van Breda?

De Mandarijneend is een holenbroeder, en wordt dus aangetroffen in diverse soorten nestkasten met een grote opening, bijvoorbeeld diverse uilenkasten. Natuurlijke hopen in knotwilgen en zelfs hopen van de Zwarte Specht worden benut.

Het is een gemakkelijke eter, en lust alles, van allerlei insecten, graszaden, en jonge plantendelen.

Toch blijven opletten om de vermoedelijke uitbreiding van deze fraaie eend te kunnen scoren.

Willem Veenhuizen

De Patrijs *Perdix perdix*

De Patrijs is een hoenderachtige waarvan de stand bedenkkelijk laag is geworden. De soort staat nog steeds genoteerd als jachtwild maar door de nog maar lage aantallen is de jacht voorlopig gesloten.

Het is niet eenvoudig om vast te stellen hoe het met deze soort gesteld is omdat ze gemakkelijk gemist kunnen worden. Het niet waarnemen betekent dus niet dat ze ook niet aanwezig kunnen zijn, maar dat was altijd al zo.

Het aantal waarnemingen en aantallen van vroeger en nu zouden dus wel vergeleken kunnen worden.

Echter het aantal meldingen is geen constante factor, de laatste jaren worden er veel meer vogels doorgegeven, waaronder ook Patrijzen. Wel een constante factor zijn de watervogeltellingen waarbij ook gelet wordt op Patrijzen.

Ieder wintermaand worden op dezelfde routes 70 gebieden bekeken.

Gemiddeld moeten er 100 gebieden bekeken worden om een Patrijs te zien te krijgen.

(jaren x maanden: aantal = 100)

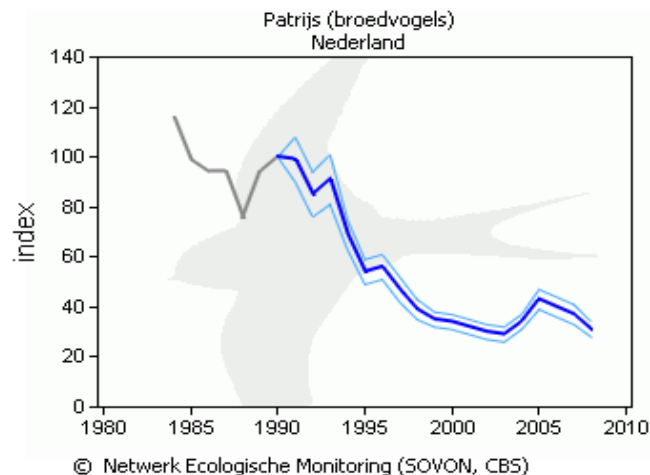
Vroeger

Nederland rond 1975, 50.000 paar.

Broedvogels van Nederland 1998-2000 9.000-13.000 paar.

Atlas van de West Brabantse Broedvogels 1989-1996 2.250-3.000 paar.

Tijdens de watervogeltellingen in de winters 1996/1997 en 1997/1998 werden nog ongeveer 100 Patrijzen per winter geteld. Na een opleving in 2004/2005 zijn er in de laatste winter 2010/2011 nog maar 4 Patrijzen waargenomen (zie grafiek blz 11)

SOVON index broedvogels 1990=100 2008=40.

Afname 60%.

Tijdens 14 jaar watervogels tellen zijn er 544 Patrijzen waargenomen. (zie tabel)

Gekeken is in welke maanden en dan blijkt dat in november en december de hoogste aantallen zijn gezien.

Een verklaring kan zijn dat er in november en december geen landbouwgewassen op de velden staan waardoor de vogels goed zichtbaar zijn.

Vanaf januari vallen de groepen uit elkaar door paarvorming en zijn de Patrijzen minder goed waar te nemen.

		Percentage
Oktober	77	14%
November	133	23%
December	147	27%
Januari	81	14%
Februari	66	12%
maart	40	7%
Totaal	544	

Gedrag

In het voorjaar vormen zich koppels, in die periode roept het haantje vooral in de vroege ochtend en in de avond.

Als de jongen uitgekomen zijn verblijven ze geruime tijd in familieverband. In het najaar komen meer families bij elkaar in grotere groepen. Bij onraad drukken de vogels zich waardoor ze moeilijk zijn op te merken.

De waarnemingskans is klein, zeker als men het veld niet ingaat.

Habitat

De Patrijs komt vooral voor op akkerland omdat daar graan, onkruidzaden en insecten beschikbaar zijn.

Juist dit biotoop staat onder druk, er wordt steeds minder graan verbouwd maar meer mais en door spuiten groeit er steeds minder onkruid en daardoor zijn er ook minder insecten aanwezig die noodzakelijk zijn als voedsel voor de jongen in de eerste levensweken.

De Patrijs houdt van een open landschap, in bossen voelen ze zich niet thuis.

Bescherming

De Patrijs kan beschermd worden door het aanleggen van natuurlijke akkerranden waarin ze ongestoord kunnen broeden en voedsel zoeken. Om akkervogels te helpen worden door diverse natuurbeschermingsinstanties graanakkers ingericht. Voor de Patrijs zijn deze alleen aantrekkelijk als ze in open veld zijn aangelegd, akkers omgeven door bomen worden gemeden. Door bezuinigingen staan deze maatregelen onder druk.

Fazant

De Fazant is ook een hoender, vergelijkbaar met de Patrijs. Ze leven niet in familieverband, dit in tegenstelling tot Patrijzen. Fazanten zouden door de Romeinen zijn uitgezet, ze zitten al tweeduizend jaar in Nederland maar worden nog steeds als uitgezet/escape beschouwd.

De Fazant valt onder het bejaagbaar wild en is een geliefde prooi voor jagers. Fazanten werden wel uitgezet om als schietschijf te dienen, dat mag niet meer. In het najaar van 2010 is nog iemand betrapt die 60 gekweekte Fazanten aan het loslaten was met de bedoeling deze de volgende dag dood te kunnen schieten. Ondanks de intensieve bejaging kunnen zij zich toch handhaven. Er moet dus een verschil in levenswijze of voedsel zijn waardoor het aantal Fazanten wel constant blijft en dat van de Patrijs snel afneemt.

Overige hoenders

Korhoenders zijn bijna uitgestorven in Nederland.

Kwartels komen nog wel voor in jaarlijks wisselende aantallen maar dit zijn trekvogels die de wintermaanden in het zuiden van Europa doorbrengen.

Samenvatting

De stand van Patrijs neemt onrustbarend snel in aantal af.

De oorzaak is de intensieve landbouw.

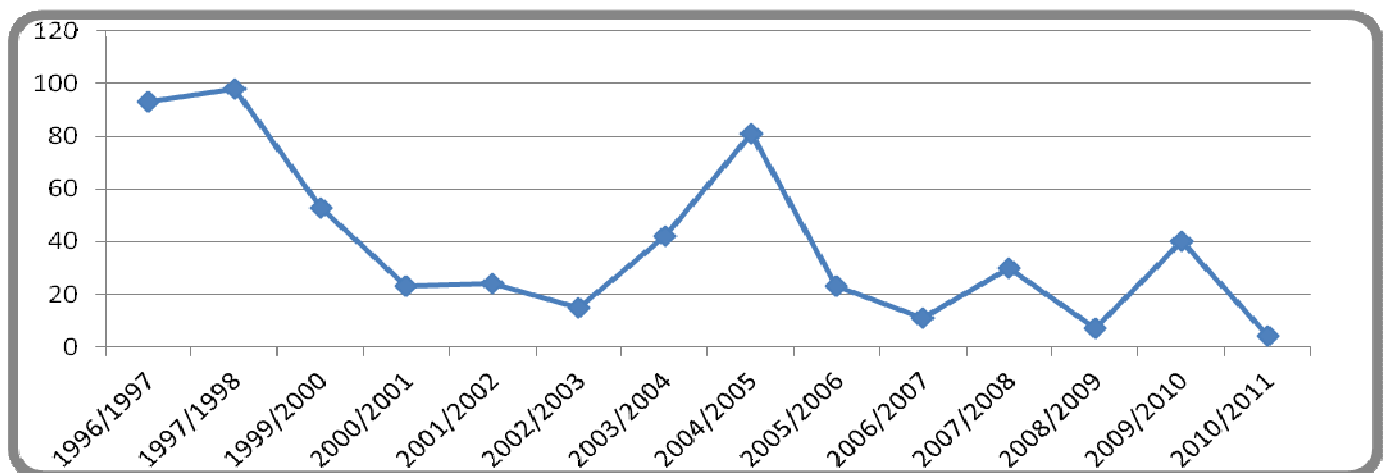
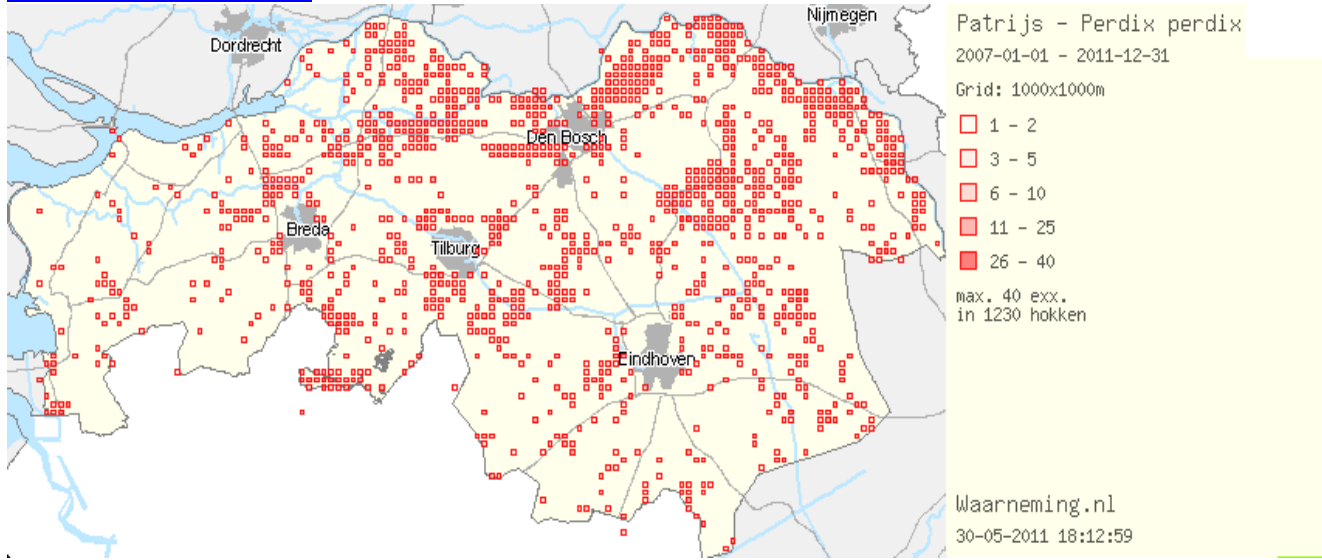
De kaart laat zien waar Patrijzen zijn waargenomen.
Voor West-Brabant vallen op het Merkske, de Bleeke hei, de Mark Beemden en de Langstraat waar er nog redelijk wat waargenomen worden.

In de westhoek (kleistreek) worden niet veel Patrijzen gezien of ingevoerd, daar zullen ook minder Patrijzen zitten maar deze streek wordt ook minder bezocht door vogelaars.

Harry van Vugt

Waarnemingen van Patrijs in Noord Brabant periode 2007 t/m 2011.

www.waarnemingen.nl

Aantal waarnemingen van Patrijzen tijdens de jaarlijkse watervogeltellingen

Knobbelzwanen, wild of tam

De legende wil dat Richard Leeuwenhart na de derde kruistocht vanuit Cyprus de eerste Knobbelzwanen meebracht naar West-Europa. Al heel vroeg in de geschiedenis werden Knobbelzwanen ook min of meer gedomesticeerd vanwege hun waarde als siervogel, luxevoedsel en als leverancier van zwanendons. In de middeleeuwen werden Knobbelzwanen in Groot-Brittannië als eigendom van de kroon beschouwd en mochten ze slechts met koninklijke goedkeuring gekweekt en verkocht worden. Er was zelfs een zwanenmeester aangesteld. Knobbelzwanen werden in het Hollandse veenpolderlandschap, een ideaal broedgebied, gehouden in zwanendriften. Daarbij broedden geleewiekte paren in halfvrije staat vrijelijk in de polder. De nog net niet vliegvlugge jongen werden, als ze groot genoeg waren, bijeengedreven en vrijwel allemaal geslacht. Vlees en zwanendons werden verkocht.

Het uiterlijk

De Knobbelzwaan is zoologisch gezien een gans, maar met een opvallende lange hals. De Knobbelzwaan dankt zijn naam aan de grote, vlezige, zwarte knobbel op de oranjerode snavel.

Bij een volwassen mannetje is de knobbel erg gezwollen in het broedseizoen. Ook de snavelwortel en de teugel zijn zwart. De hals wordt meestal in een sierlijke boog gehouden. De Knobbelzwaan is de enige witte zwaan die met iets opgeheven vleugels zwemt. Hierdoor zijn ze gemakkelijk van de Wilde en de Kleine Zwaan te onderscheiden. Het jeugdkleed is min of meer grijsbruin, alleen de onderzijde en de schouders zijn vaak wat lichter en de snavel is loodgrijs met een zwarte teugel. Soms is een juveniel geheel wit, "Poolse Zwaan" of "immutabilis mutant" genaamd. Echte wilde Knobbelzwanen hebben zwarte poten. De poten van verwilderde en tamme kunnen zwart zijn, maar meestal zijn ze lichter van kleur. Op 17 augustus 2006 werd in het Zwartpolderpark bij Breda een familie Knobbelzwanen gezien waarvan een ouder grijze poten had en de andere zwarte. Van de 5 kuikens hadden er twee grijs dons en drie andere wit dons. Een mogelijke oorzaak hiervan is de vermenging van een wilde Knobbelzwaan uit een Noordwest-Europees land met een afstammeling van een tamme Knobbelzwaan.

Knobbelzwaan

(Martin van Leest)

Een flinke vogel

De Knobbelzwaan is zwaarder gebouwd dan Wilde Zwaan en Kleine Zwaan en heeft bredere vleugelpunten. De

vleugelspanwijdte bedraagt ongeveer 2,5 meter. Knobbelzwanen lopen moeilijker dan Wilde en Kleine Zwanen. Het mannetje is meestal groter dan het vrouwtje. Een wilde Knobbelzwaan gaat er vandoor als hij mensen gewaar wordt, de halftamme gaat er wat minder snel vandoor en de werkelijke tamme komt naar je toe voor een stuk brood. Maar alle Knobbelzwanen verdedigen fel het nest of territorium en kunnen dan behoorlijk agressief zijn. De dreig- en imponeerhoudingen van de Knobbelzwaan zijn naar ik aanneem algemeen bekend. De zwaan buigt daarbij de hals naar achter en trekt de ellebogen terug tot de vleugelveren zich oprichten, klaar voor de aanval. Het mannetje maakt soms een grommend of sissend geluid. Tijdens de zware, majestueuze vlucht maken de vleugelpunten een zingend geluid dat op grote afstand te horen is. Een Knobbelzwaan verliest in één keer de slagpennen tijdens de rui en daardoor duurt het ongeveer een maand voor de zwaan weer kan vliegen. Meestal ruit bij een broedpaar het vrouwtje eerst. De rui van de slagpennen begint bij het vrouwtje als de jongen ongeveer een maand oud zijn. Het mannetje ruit na het vrouwtje zodat tegen eind oktober beide ouders weer kunnen vliegen. Ook de jongen zijn dan vliegvlug en de familie kan indien nodig op zoek gaan naar nieuwe voedselgebieden.

Knobbelzwaan

(Martin van Leest)

De Knobbelzwaan als broedvogel

Hoewel het onderscheid niet haarscherp te maken is, worden de Europese Knobbelzwanen weleens verdeeld in zuiver wilde vogels en afstammelingen van de van oorsprong tamme vogels. Wilde Knobbelzwanen zijn schuwe vogels die op grote meren en langs rivieren in Oost-Europa en Azië broeden. Maar al vele eeuwen worden tamme Knobbelzwanen door mensen gehouden. In West-Europa en in ons land bestaat het overgrote deel van de huidige populatie Knobbelzwanen dan ook uit afstammelingen van ontsnapte en vrijgelaten Knobbelzwanen.

De broedplaats bestaat uit en beschutte plaatsen bij brak en zoet water langs meren, plassen, sloten of rivieren. Het grote opvallende nest (één tot twee meter doorsnee) ligt altijd vlak bij het water en wordt door beide partners gebouwd. Het bouw materiaal, hoofdzakelijk afgebeten riet, wordt niet gevlochten en halmen worden ook niet op een bepaalde manier neergelegd, maar alles gaat zonder meer op één grote hoop. Het legsel bestaat uit drie tot acht groenblauwe eieren die 35 dagen, hoofdzakelijk door het vrouwtje, worden bebroed. Om vlug vooruit te komen kunnen de ouders de kleine jongen op de rug vervoeren. De jongen zijn

daarbij veilig voor ratten en roofvissen en bovendien worden ze warm en droog gehouden. De jongen moeten, zoals bijna alle nestvlinders, zelf hun voedsel zoeken. De jongen behoren tot de best ontwikkelde nestvlinders in de vogelwereld. Ze zijn bedekt met een dicht donskleed. Terwijl ze onder moeders vleugels zitten, wordt dat kleed ingevet door de buikveren van de moeder en daardoor waterafstotend. De ouders helpen bij het voedsel zoeken door de ondergrond op te woelen zodat de kuikens de opgewoelde waterinsekten, vlokreeftjes e.d. kunnen vangen. Ondanks de uitstekende bescherming wordt slechts veertig procent van de jongen zo groot dat ze uiteindelijk in staat zijn om te vliegen. Van de jongen sterft tweederde al in het eerste levensjaar en slechts een kwart van de rest bereikt de gemiddelde levensduur van zes/zeven jaar.

Pas sinds de jaren veertig van de vorige eeuw broeden er weer "wilde" Knobbelzwanen in ons land, afstammelingen van de geleewiekte vogels die zich vermengden met wilde Knobbelzwanen. In 1948 paarde een wilde Knobbelzwaan met een parkzwaan en broedde in de omgeving van Kampen. Rond 1949 verbleven twee paar in de biezenvelden van het Zwarte Meer. Het aantal wilde vogels nam in 1956 toe tot ongeveer 20 broedparen. Later nam het aantal wilde broedparen van de Knobbelzwaan in het Zwarte Meer weer sterk af. In de Avifauna van Noord-Brabant (1967) staat vermeld dat het aantal "wilde" Knobbelzwanen dat in onze provincie werd waargenomen nooit meer dan 20 vogels betrof. Maar er werden ook veel Knobbelzwanen in gevangenschap gehouden. Toen de handel niet meer lucratief was, werden Knobbelzwanen en hun jongen niet meer geleewiekt. Ze konden zich toen verspreiden over een groot gebied en zich vermeerderen. Hierdoor nam het aantal verwilderde broedparen in de jaren zeventig snel toe. Halverwege de jaren zeventig broedden er ongeveer 2.500 paar in Nederland. Het overgrote deel is daarom ook van tamme origine. De sterk van de Oost-Europese vogels afwijkende biotoopkeus wijst hierop. Wilde Knobbelzwanen mijden de mensen terwijl onze Knobbelzwanen de menselijke nabijheid zoeken. Ze broeden in kanalen, singels, stadsvijvers en poldersloten. Door die toename ontstonden ook de eerste problemen met de boeren. Als in herfst, winter en voorjaar het aanbod van waterplanten niet voldoende is voor de voedselvoorziening, gaan vooral jonge zwanen en niet-broedvogels groepsgewijs op grasland en wintergraan foerageren. Hier veroorzaken ze schade en overlast.

Het geven van afschotvergunningen aan zwanenschutters en/of het rapen en schudden van eieren was daarop het antwoord. Sinds 1 april 2002 zijn in het kader van de nieuwe flora- en faunawet de provincies verantwoordelijk voor het afgeven van de vergunningen. Als er niet actief wordt ingegrepen neemt het aantal Knobbelzwanen toe. Toch lijken de aantallen de laatste jaren stabiel te blijven en nemen ze mogelijk iets af, als gevolg van de strengere winters. Tegelijk met de stabilisatie van de aantallen lijkt ook het broedsucces af te nemen. Er trad in de loop der jaren echter wel een areaaluitbreiding in oostelijke en zuidelijke richting op. Deze uitbreiding past binnen de geleidelijke expansie vanuit de oorspronkelijke kerngebieden in Laag-Nederland. De kolonisatie gaat vrij langzaam en hangt samen met de grote plaatstrouw van de Knobbelzwanen. Gevestigde broedvogels blijven hun hele leven trouw aan hetzelfde territorium en dezelfde partner. Vooral jonge vrouwtjes zoeken een nieuw territorium in de buurt van hun geboorteplaats. Mannetjes hebben veel minder een duidelijke voorkeur. In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw werden soms jaarlijks enkele duizenden

Knobbelzwanen legaal afgeschoten. Bij eierrapen als beheersmaatregel moet 90% van de eieren geraapt worden om tot een veroudering van de populatie en tot daling van de populatiegrootte te komen. Bij afschot als regulerende factor zijn de gevolgen duidelijk: afschot van juvenielen en subadulten heeft grotere gevolgen voor leeftijdsamenstelling en groei van de populatie dan 90% eierrapen. Bij afschot van broedvogels daalt de populatiegroei zelfs met 30%. Verjaging verplaatst het probleem slechts van de ene naar de andere boer. De Europese broedpopulatie bestaat uit ongeveer 35.000 paar. Sinds 1970 lijkt de totale Europese populatie toe te nemen. Dit komt o.a. doordat de Baltische populatie uitbreidt richting Oekraïne, Hongarije, Roemenië, voormalig Joegoslavië en Griekenland en daar de Zwarte Zee-populatie ontmoet. Klimaat en weer beperken een uitbreiding naar het noorden. Hoewel als gevolg van aantal milde winters ook de broedpopulatie in Finland zich uitbreidt.

Knobbelzwaan vrouw

(Hans van der Sanden)

Knobbelzwanen als wintergast

De totale winterpopulatie omvat ongeveer 300.000 vogels in Europa. 180.000 Knobbelzwanen overwinteren in NW- en Centraal-Europa. De Oost- en Noordepse vogels verblijven dan vooral langs de kust van de westelijke Oostzee. Waarvan ongeveer 40% in Denemarken. Alleen tijdens koude winters trekt een deel westwaarts en komt in ons land terecht. De Nederlandse Knobbelzwanen zijn standvogels. Bij vorst trekken ze naar open water. Ze verplaatsen zich hooguit enkele tientallen kilometers. Niet aan de voortplanting deelnemende zwanen verblijven meestal op open water zoals het IJsselmeer, Randmeren en Veerse Meer. Wel zijn in Nederland geringde jonge vogels teruggemeld uit Oost-Engeland, Frankrijk en Noord-Duitsland. Afgaande op de geschatte seizoensmaxima verblijven er in de laatste winters ruim 30.000-34.000 Knobbelzwanen in ons land. Dit zijn grotendeels onze eigen broedvogels aangevuld met vogels uit Duitsland. Dit is vastgesteld door het aflezen van ringen van geringde vogels. In West-Brabant broedden er in de periode 1989-1996 naar schatting 160-200 paar Knobbelzwanen. Tijdens de winterwatervogeltellingen worden in de winter gemiddeld 300 tot maximaal 400 Knobbelzwanen geteld in West-Brabant. Volgens het archief van de vogelwerkgroep werd er op 13 januari 2011 een grote groep van 86 Knobbelzwanen waargenomen in de Lage Vugtpolder. De grootste groep Knobbelzwanen, 600 vogels, werd – volgens het archief – op

26 september 2008 in de Brabantse Biesbosch waargenomen.

De voedelkeuze

Het menu van de Knobbelzwaan bestaat uit diverse waterplanten met wortels en knollen, grassen en draadwieren, ook uit enkele lagere dieren. Een volwassen Knobbelzwaan slobbert per dag zo'n vijf kilo waterplanten naar binnen. Het water, waarin de Knobbelzwanen fourageren, mag niet dieper zijn dan de lengte van de nek. Jonge, opgroeiende Knobbelzwanen, hebben echter ook voldoende eiwitrijk voedsel nodig in de vorm van waterinsekten, slakjes en vlokreeftjes e.d. Knobbelzwanen in parken leven in onnatuurlijke omstandigheden en hebben het daardoor vaak moeilijk en kunnen met moeite hun jongen grootbrengen als ze al aan broeden toe komen. Het gewicht van een volwassen zwaan aan het eind van de zomer is tien tot twaalf kilo. Deze heeft dan een behoorlijke vetreserve om de winter door te komen. Maar als in de winter het water is dichtgevroren en het gras op het land onbereikbaar wordt door een laag bevroren sneeuw kan een zwaan niet eten, terwijl er wel 35 gram vet per dag wordt verbruikt. En dan gaat de conditie snel achteruit. Knobbelzwanen zijn tijdens de zomerperiode gevoelig voor botulisme. Vind je dode Knobbelzwanen of Knobbelzwanen met vergiftigingsverschijnselen, meld dit dan bij het Waterschap of de Gemeente. Ze kunnen dan de doodsoorzaak laten vaststellen.

Hans van der Sanden

Literatuur:

Atlas van de Nederlandse Vogels. SOVON 1987.

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000.

Samenwerkingsverband Westbrabantse Vogelwerkgroepen. 2007 Atlas van de West-Brabantse broedvogels.

The EBCC Atlas of European Breeding Birds 1997.

Archief West Brabantse Vogelwerkgroep.

Knobbelzwaan

(vogeltrackers.nl)

Verhuizing Gierzwaluwen geslaagd !

Gierzwaluwen blijven hier maar kort, eind juli, begin augustus vertrekken ze terug naar Afrika. Net zo sneaky als ze zijn gekomen zijn ze opeens weer verdwenen.

Gierzwaluwen die hun onderkomen in de Serviceflat Marckhoek (Ginneken) te Breda hadden, moesten verhuizen naar het nieuwe kantoor van het Waterschap Brabantse Delta! Want de Serviceflat werd gesloopt. En bij de nieuwbouw van het Waterschapskantoor is destijds in goed overleg met Waterschap Brabantse Delta, de projectontwikkelaar, de West-Brabantse Vogelwerkgroep en het speciale Zwaluwen adviesbureau afgesproken dat daar nestgelegenheid voor de Gierzwaluw ingebouwd zou worden.

Door in april van dit jaar samen met Waterschap Brabantse Delta een plan te smeden om op het dak van het nieuwbouwkantoor een lokroep van de Gierzwaluw uit te zenden, probeerden wij de Gierzwaluw te interesseren voor de daar ingebouwde Gierzwaluwnestgaten. Dat werd spannend, vooral voor tuinman Bert-Jan die drie keer per dag de lokroep vanaf het dak liet horen.

En warempel, de Gierzwaluwen reageerde op de lokroep en waren geïnteresseerd in hun nieuwe huisvesting. In het begin ging het twijfelachtig maar al gauw hadden zij in de gaten dat het goed toeven was in hun nieuwe onderkomen. Belangrijk voor de Gierzwaluw is dat er goede foerageermogelijkheden in de buurt zijn en dit is zeker in het Markdal geen probleem. Daar zijn lekker veel muggen en ander kleine vliegende insecten. Een gierzwaluw vangt per dag al gauw meer dan 20.000 van die insecten!

Resultaat

Met tot nu toe 10 (van de zestig) bezette nestgelegenheden mogen we niet mopperen. In de toekomst zal dit zeker verbeteren daar de Gierzwaluw een kolonievogel is en graag bij soortgenoten onder een dak wil zitten. Dus verwachten de deskundigen van de West-Brabantse Vogelwerkgroep volgend jaar een veelvoud hiervan. De West-Brabantse Vogelwerkgroep bedankt de Secretaris-directeur dhr. van Stokkom en tuinman Bert-Jan van Waterschap Brabantse Delta voor hun spontane medewerking.

Er is meer goed nieuws voor de gierzwaluwen. Met projectontwikkelaar Synchron en makelaar Schonk, Schul en Compagnie van de nieuwbouw Buitenplaats Marckhoek (bij de Duivelsbrug) is overeengekomen dat ze in de nieuwbouw aan de noordkant 60 nestgelegenheden voor de Gierzwaluw zullen gaan inbouwen. Ook voor de Gierzwaluw is het in het Ginneken straks weer goed toeven. En met zoveel minder steekbeestjes die de Gierzwaluw vangt is het voor ons goed slapen!

Eric Corssmit.

Huismus bijna uitgestorven in Breda?

Uit de jaarlijkse tuinvogeltelling, georganiseerd door de Vogelbescherming, blijkt de Huismus nog steeds de meest alledaagse vogel van ons land te zijn. Iedereen kent ze, want overal waar mensen zijn, zijn Huismussen. Ze vormen voor de meesten van ons een vertrouwd beeld in onze woonomgeving. Maar is Breda een uitzondering?

Dit voorjaar werd uw medewerking gevraagd om de Huismussen in uw tuin of omgeving te tellen. Het telformulier werd met de nieuwsbrief verspreid en in het MEC (Kinderboerderij Wolfslaar) werd op een zondagmiddag een informatiebijeenkomst gehouden voor belangstellende leden en niet-leden. Ook op een ledenbijeenkomst was het telformulier beschikbaar.

Helaas! Slechts zes leden leverden het formulier ingevuld in. Drie leden telden in hun wijk of een ander deel van Breda een of enkele keren de Huismussen. Drie leden gaven eenmaal in de telperiode via waarneming.nl Huismussen door. En ik ontving een e-mail dat er regelmatig Huismussen op de voedertafel kwamen. Een bedroevend resultaat voor een vereniging met ruim 225 leden.

Resultaat

36 adressen werden tijdens de telperiode minstens drie maal geteld. Hier werden totaal maximaal 168 Huismussen geteld. Op de andere 387 adressen in Breda, werd een of twee keer geteld en werden 545 Huismussen aangetroffen. Op de adressen die minstens drie maal werden geteld was het aantal mannetjes en vrouwtjes ongeveer gelijk. Ik denk dat je ervan uit mag gaan dat dit dus ongeveer 84 paartjes zijn. Op de overige adressen werden voornamelijk mannetjes gezien. De vrouwtjes zullen bij een eenmalig bezoek eerder gemist worden. De reden kan zijn dat ze tijdens de telling zaten te broeden. Ook vallen de mannetjes eerder op door hun getsjilp. Omdat de 545 Huismussen voornamelijk mannetjes waren ga ik er maar vanuit dat ze ongeveer 545 paartjes vertegenwoordigen. Bij het verschijnen van het boek "Vogels houden van Breda" kwamen we tot de conclusie dat er in de periode 2002-2008 zo'n 1.140 Huismussen-territoria waren in de stad Breda. Kijkend naar de resultaten van de - vooral qua oppervlakte - zeer beperkte 2011-telling, mag je er denk ik van uit gaan dat de Huismus zeker in Breda nog niet is

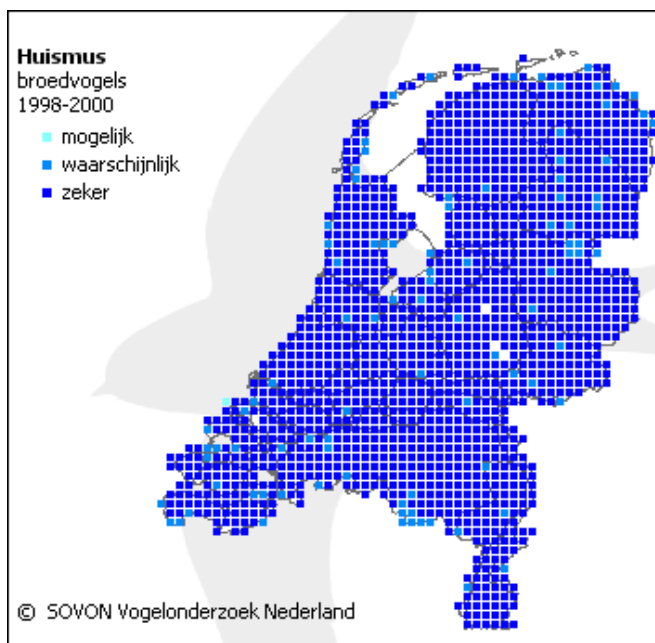
uitgestorven. Misschien is er zelfs sprake van een lichte toename van de Huismus.

Oorzaak van een mogelijke toename

We bezochten tijdens de vakantie enkele dagen de Roemeense hoofdstad Boekarest. Wat ons opviel was het grote aantal Huismussen. In ieder park en hoekje met ruigte wemelde het van Huismussen. De grasvelden en bloemenperkjes in de parken staan vol met "onkruiden" en worden matig tot slecht onderhouden. De Huismussen hebben hier volop zaden van grassen, onkruiden en insecten ter beschikking. Ook worden de honderden stadsduiven door de Roemenen vaak gevoerd met oud brood. Daar maakten ook de Huismussen dankbaar gebruik van. De vele oude en soms ook verwaarloosde gebouwen bieden volop nestgelegenheid. In Breda is de onkruidbestrijding niet meer zo intensief en krijgen ook "onkruiden" langs bermen een kans om zaden te vormen. Mogelijk is dit gunstig voor de Huismussen in Breda, zeker in de wat groenere wijken van Breda. Ook het voeren van vogels, zeker in de winterperiode, heeft denk ik een gunstig effect op de stand van de Huismus in uw woonomgeving. De leden die het formulier inleverden gaven alle aan de vogels in hun tuin te voeren. Op een plaats in Breda werd het broeden van een Huismussenpaar in een nestkastje met zekerheid vastgesteld.

Bedankt voor de medewerking Jan Benoist., Cees Janssen., Harry Janssen., Ger Duijf., Marjo Bijl Lips., Piet van Iersel., Willem Veenhuizen., Ellie Pruiksmas.

Hans van der Sanden.

Bestemmingsplan Breda-Noord

In 2010 werd een start gemaakt met de klankbordgroep van bestemmingsplan buitengebied noord. De laatste vergadering was op woensdag 5 oktober 2011.

Het is een groot gebied wat in het noorden en oosten begrensd wordt door de Mark, aan de zuidkant door de bebouwde kom van de Haagse beemden en aan de westkant door grens van de gemeente Breda, die door het gebied de Berk en Strijpen loopt. Het bevat enkele belangrijke natuurgebieden: Vierde Bergboezem, Haagse Beemdenbos, Rooskensdonk, Weimeren, Strijpen en de Berk. Om een ruimtelijke visie te ontwikkelen werd een aantal onderzoeken gedaan teneinde het bestemmingsplan te kunnen schrijven. Deze onderzoeken zijn uitgevoerd voor de gemeente en zijn gerapporteerd aan de klankbordgroep en zijn inmiddels op de internet site van de gemeente gepubliceerd (www.nl). Voor de vogelwerkgroep zijn er een paar belangrijk, omdat ze of de basis vormen voor het te schrijven plan of als basis hebben gediend voor de ruimtelijke visie of analyse. Zo heeft Bureau Waardenburg in 2010 het landelijk gebied ten noorden van de bebouwde kom van Prinsenbeek en Teteringen op kwetsbare soorten geïnventariseerd. In hun rapportje staan hun waarnemingen en de door hen gevonden Steenuilen, Kerkuilen, Huismussen en vleermuizen. Helaas is de Steenuil bij de Brielse dreef niet correct op de kaart van hun rapport aangegeven. We weten zelf wel beter, de Steen- en Kerkuil broeden al jaren daar in de buurt. De vijf jongen van de steenuil zijn dit jaar uitgevlogen.

Immiddels is de "beleidslijn Glastuinbouwgebied Prinsenbeek" in de gemeenteraad besproken (zie de BNstem van 15 oktober). Deze beleidslijn heeft ter visie gelegen. Hierop is door de Vogelwerkgroep met een brief aan het College van B&W op gereageerd, omdat ons inziens de beleidslijn enkele onvolkomenheden bevat. Zekerheid omtrent de gebieden waarop de T.O.M. denkt kassen te kunnen bouwen is er nog niet. Nu broedt daar juist de Steenuil in de buurt die ik hierboven noemde.

Nu worden de eerste stappen gezet om te komen tot een bestemmingsplan. De eerste teksten zijn in de Klankbordgroep uitgedeeld en ook besproken. Het kaartmateriaal wat de functies van het gebied aangeeft is tot heden slechts in conceptvorm aanwezig en helaas alleen digitaal beschikbaar. Een heet hangijzer is of er een MER komt. Zekerheid daaromtrent is er nog niet.

Piet van Iersel

Staatsbosbeheer

Het bestuur van de West-Brabantse Vogelwerkgroep heeft onlangs een gesprek gevoerd met twee medewerkers van Staatsbosbeheer, Theo Bakker en Bart Weel, beide betrokken bij inventarisatie en natuuradvies.

Het werd al snel duidelijk dat we gezamenlijke belangen hebben (vogelbescherming) en ook gezamenlijke bedreigingen (bezuinigingen!).

Vanuit de kant van SBB werd waardering uitgesproken voor de tellers van onze vogelwerkgroep die nu al telgegevens doorsturen (winterwatervogeltellingen, maar ook van Rooskensdonk en Weimeren).

Gelet op de bezuinigingen zal SBB steeds vaker een beroep moeten doen op vrijwilligers, waaronder de leden van de West-Brabantse Vogelwerkgroep. Normaal gesproken wordt het bestuur er dan altijd bij betrokken, dan wel geïnformeerd. SBB heeft enkele gebieden als speerpunten aangewezen: het Merkske, de bossen rond Breda (Voorbos, maar ook Liesbos en Mastbos), de Langstraat en de Brabantse Wal. Verder zijn voor weidevogels Zonzeel en de Anthoniegorzen belangrijk. Ook het volgen van de ontwikkelingen in de Vierde Bergboezem is belangrijk.

Het zou dan ook prachtig zijn als er leden van de Vogelwerkgroep bereid zijn om één of meer van deze gebieden te inventariseren. De inventarisatie moet dan wel volgens bepaalde richtlijnen plaatsvinden: de richtlijnen zoals ook SOVON die hanteert voor broedvogelkartering. Dat betekent dat je in ieder geval de aanwezige broedvogels moet kunnen herkennen en dat je bereid bent om in het broedseizoen ook een aantal keren rond zonsopgang in het veld te zijn. Maar ook voor de beginnende vogelaar ligt hier een uitdaging en een kans op unieke ervaringen in het veld. Want het valt weliswaar niet mee als op je vrije zaterdag 's morgens om 4 uur de wekker gaat, maar de pijn van het vroeg opstaan is snel vergeten als je ziet en hoort en beleeft wat er gebeurt als de zon opkomt. Dus laat je niet ontmoedigen, maar meld je gewoon aan als aspirant-teller: wij proberen er dan voor te zorgen dat je met een ervaren vogelaar mee kunt gaan inventariseren. Kortom, beginner, gevorderd of expert: meld je aan voor één van de genoemde gebieden (voor een ander gebied mag trouwens ook) en ik breng je dan in contact met Staatsbosbeheer, zodat je kunt profiteren van de voordelen die SBB aan zijn vrijwilligers biedt.

Peter Melissen

Voortgang rond de toekomst van het Markdal.

Toekomst Markdal

Tijdens de avond van 23 februari 2011 was er een politieke discussie over de toekomst van het Markdal. Honderdvijftig mensen concludeerden dat er actie ondernomen moet worden om het Markdal een duurzame toekomst te geven. Dat betekent het ontwikkelen van natuur en landschap met daarnaast een toekomst voor een passende landbouw, recreatie en andere bedrijvigheden. De volgende visie is door de natuurorganisaties van Breda daar neergezet: het Markdal dient een duurzame toekomst te hebben. Door zijn ligging en gesteldheid heeft het Markdal bijzondere mogelijkheden om die toekomst te garanderen. Het is in werkelijkheid en in potentie een prachtig beekdal, dat volop mogelijkheden biedt voor natuur, gebiedsgebonden en verbrede landbouw, recreatieve nevenactiviteiten, opvang van water en natuurbeleving door wandelen, fietsen en kanoën. Ze gaan er van uit dat, als er in samenwerking een toekomst/perspectief ontstaat met duurzame ontwikkelingen, de individuele belangen ook maximaal recht gedaan worden.

Veelzijdig landschap

Een dergelijke aanpak moet in handen zijn van de mensen die er wonen en ondernemen. Het begint bij hen, hun bedrijven, de kwaliteiten van landbouw, water, natuur en recreatie en de vele maatschappelijke en economische belangen. Vervolgens gaat het er ook om wat deze mensen en deze kwaliteiten kunnen betekenen voor de aangrenzende stedelijke agglomeraties. Het gaat om betrokken bewoners, blijvende economische dragers, een gelijk opgaan met het verbeteren van natuur en landschap, continu beheer van watersystemen voortbouwend op de vele aanpakken die er provincie-breed zijn geweest. Deze aanpak is ook voor de stad, haar bewoners en mee genietende bezoekers van vitaal belang: door de kwaliteit van natuur bij de stad, de beschikbaarheid van streek-eigen producten, een landschap met vele functies als uitloopgebied, recreatieve en culturele mogelijkheden, landbouw, natuur, water en waterveiligheid.

Markdal ter hoogte van Bieberg

(Martin van Leest)

Hoe wordt hier verder aan gewerkt?

De vijf voorzitters van de groene groepen in Breda komen inmiddels regelmatig bijeen om de voortgang erin te houden. Ze hebben inmiddels aan de gemeente Chaam en Breda brieven gestuurd met de vraag het Markdal op de politieke agenda te houden. Half oktober is een gesprek met beide wethouders en de vijf voorzitters. We willen geld om een projectleider aan te stellen die op zoek gaat naar middelen en mogelijkheden om de hierboven genoemde visie uit te werken en de kansen die er liggen verder uit te werken. Overleg met het waterschap heeft er toe geleid dat de meander bij de Klokkenberg nu als de volgende meander wordt aangetakt aan de hoofdloop van de Mark. Dat gaat al een boel geld kosten omdat er verontreinigde bagger ligt. Om de Mark weer in zijn min of meer oorspronkelijke loop terug te krijgen en de stuwen te vervangen of eruit te krijgen moet echter meer gebeuren. Alle nu nog niet aangesloten oude meanders zouden er voor kunnen zorgen dat de lengte van de Mark wordt vergroot. Daardoor zouden de stuwen er wellicht uit kunnen zodat de paseerbaarheid voor vis in de Mark wordt vergroot. De Belgen hebben dit al voor elkaar, wij nog niet. Overleg met de Provincie gaat deels via de reconstructiecommissie. Ons idee is om het nieuwe Visie StadLand de Baronie, waarin weer geld zit voor projecten, te benutten. Deze zal in december aan de Statenleden van Noord-Brabant worden aangeboden. Ontdekt is dat het woord Markdal daar slechts één keer in voorkomt. We willen daar uiteraard meer aandacht voor.

Piet van Iersel

Canadaganzen

(Martin van Leest)

Markdal nabij Ulvenhout

(Martin van Leest)

De Steenuil, Breda en onze nieuwe website

Op 27 oktober werd de nieuwe website van de West-Brabantse Vogelwerkgroep "geopend" door de Bredase wethouder van duurzaamheid, mobiliteit en cultuur: dhr W. Willems. De wethouder heeft een meer dan gemiddelde belangstelling voor vogels en was dan ook zeer geïnteresseerd. De ontwerpers van de nieuwe site kunnen trots zijn. Voor zowel leden als niet-leden is er veel informatie te vinden. Leden zijn wellicht vooral geïnteresseerd in de recentste vogelwaarnemingen of in de activiteitenagenda, terwijl niet-leden alles kunnen vinden over nestkasten, wintervoeding, cursussen en nog veel meer. De site geeft ook een goed beeld van de veelzijdigheid van onze vereniging. Wie in het hoofdstuk "werkgroepen" kijkt zal worden getroffen door het grote aantal beschermingsactiviteiten dat door (en voor) de leden wordt ondernomen.

Natuurgebied

Eén onderdeel van de site wil ik er nog even uitlichten. Dat is het deel waar Jan Benoist de natuurgebieden in de regio beschrijft. Ik raad echt elke Bredenaar aan om die gebieden te bezoeken, met de beschrijvingen van Jan in de hand. Overigens is Jan met nog veel meer zaken actief. Al tientallen jaren onderhoudt hij het natuurpareltje De Kamertjes, hij verzorgt cursussen, is verantwoordelijk voor het verenigingsblad 't Hupke en onderhoudt contacten met een Poolse natuurvereniging. Jan Benoist komt volgens mij dan ook zeker in aanmerking voor de vrijwilligerspenning van Breda! En als je dan bedenkt dat we nog veel meer leden hebben die net als Jan zeer actief zijn dan mogen we ons als vereniging erg gelukkig prijzen.

De Steenuil

Op de homepage van de site zien we 't hupke terug: de Brabantse naam voor de Steenuil, *Athena noctua*. De Steenuil is al sinds de oudheid symbool voor wijsheid. Hij ziet immers dingen in de nacht die anderen niet zien. Als je bedenkt dat de Steenuil ook op de Griekse 1 euromunt staat afgebeeld dan moet het haast wel goed komen met de Griekse economie. Of is het daar een uilskuiken?

Zeer toepasselijk werd het tweede deel van de bijeenkomst verzorgd door Harry Fiolet, die een erg onderhoudend verhaal over de Steenuil vertelde. Eén van de zaken die hij opmerkte is dat deze uil vaak dicht bij mensen leeft. De

Steenuil verstaat de kunst van het samenwonen dat is ook het thema van "Brabant culturele hoofdstad 2018". Natuurlijk zou het prachtig zijn als Breda daar deel van uitmaakt. De Westbrabantse Vogelwerkgroep zal zich dan ook inspannen om het samenwonen van mens en vogel te bevorderen. Datzelfde verwachten wij van de gemeente. De inwoners van Breda hebben niet voor niets de Steenuil tot symbool van Countdown 2010 gekozen. De gemeente Breda heeft daarbij toegezegd zich in te spannen om de Steenuil in de gemeente te beschermen en te bevorderen. De wethouder kon dan ook meedelen dat er bij het ontwerpen van nieuwe wijken aandacht wordt besteed aan het creëren van de juiste biotoopjes voor 't Hupke.

Nieuwe wetten

Overigens wordt het samenwonen van mens en dier op landelijk niveau bijna onmogelijk gemaakt door het wetsvoorstel van Henk Bleker. Smienten en ganzen worden vogelvrij verklaard. Verstoring van vogels wordt geen haarbreed in de weg gelegd. Beschermde natuur monumenten worden opgeheven. Het aantal bejaagbare vogelsoorten wordt uitgebreid met Grauwe gans, Kolgans en Smient. Soorten waar Nederland nota bene een internationale verantwoordelijkheid voor draagt omdat een substantieel deel (Smient 50%, Kolgans 70%) van de Europese populatie in Nederland broedt of overwintert. Bovendien blijkt uit populatieonderzoeken dat de Kolgans onder druk staat door beperkte reproductie. Nu al worden er in de winter 100.000 tot 200.000 ganzen geschoten in de vorm van 'schadebestrijding'. Dat wordt met deze wet nog erger. En alsof dat nog niet genoeg is mag volgens de nieuwe wet de jacht ook plaatsvinden in beschermde gebieden. Ik roep dan ook iedereen op om te protesteren tegen deze nieuwe wet, bijvoorbeeld via Vogelbescherming Nederland.

Tot slot

Graag wil ik nog iedereen die de nieuwe site mede mogelijk heeft gemaakt bedanken. Het ontwerp is van Béla Zsigmond. Vanaf het begin heeft Gudula van Nispen veel tijd gestoken in de realisatie. Ook John Frijters en Klaas Pruikasma hebben veel tijd geïnvesteerd, waarvoor allen dank! Verder wil ik graag de webredactie bedanken, bestaande uit Eric van Damme, Ger Duif, Joop van Riet en Kees van der Krift. En natuurlijk ook de fotografen, wiens schitterende plaatjes we mochten gebruiken: Gerard van den Broek, Daan de Vos, Nick Janssen, Chris Schenk en Ad van den Blik. Alles geschiedde onder de verantwoordelijkheid van Ellie Pruikasma. Zij is met niet-aflatende ijver en doorzettingsvermogen aan de slag gegaan voor de coördinatie en realisatie van de site en heeft er talloze uren en slapeloze nachten aan besteed

Ellie Pruikasma! Bedankt!

Peter Melissen

De Broskens (het Merkske)

Algemeen

Eigendom van Staatsbosbeheer.

Het Belgische deel is eigendom van het agentschap voor Natuur en Bos. Het Merkske vormt namelijk de grens tussen Nederland en België.

Het gebied maakt deel uit van de Ecologische Hoofd Structuur.

Ligging en bereikbaarheid

Atlasblokken 50-44 en 50-45.

Het Oostelijke deel van het Merkske, ook wel de Broskens genaamd, is het beste te bereiken via de Hoog-straatsebaan. Vanuit Baarle-Nassau richting Hoogstraten aan de linkerkant van de weg. Sla dus komende vanaf Baarle-Nassau na nr 55. links af het zandpad in en rijd rechtdoor totdat je een informatiebord van Staatsbosbeheer tegenkomt.

Beschrijving

Het Merkske is een van de mooiste beekdalen van Brabant. Door dat dit gebied vrijwel vergeten was door de ruilverkavelingplanners is het ook heel goed gespaard gebleven. De beek kronkelt of meandert door het landschap. Door de combinatie met de kleinschalige landbouw is dit gebied gekenmerkt door de vele natuurlijke afscheidingen. In het beekdal wisselen kleine weilandjes, poelen, vennen, bosjes en bomenrijen elkaar af. Zo ontstaat een prachtig kleinschalig landschap. Het beekdal is erg fraai en gevarieerd en vooral beroemd om zijn beemden. Beemd is het Brabantse woord voor een vochtig hooilandje langs een beek. Het overstroomt ook in de winter bij hoge waterstanden.

Het gebied kent ook nog vele plantensoorten (Moesdistel, Slanke sleutelbloem en Knolsteenbreek) die landelijk zeer zeldzaam zijn. Zo vind je hier 's zomers ook zeldzame vlinders en libellen. Het beekdal van het Merkske behoort tot de rijkste amfibiegebieden van Nederland.

De hooilandjes ofwel beemden worden jaarlijks gemaaid en het maaisel wordt afgevoerd. Dit om deze beemden verder te versralen. De poelen worden om de paar jaar geschoond om ze open te houden. Ook de vele zandpaden worden goed onderhouden.

Mogelijkheden

Het gebied is vrij toegankelijk over de paden.

Parkeer de auto bij het informatiebord.

Hier begint de wandeling aangeduid met blauwe laarsjes.

Let op het gebied kan plaatselijk vrij nat zijn.

Koffie of een lekker Belgisch biertje bij Café in Holland, Schootsenhoek 23 in Castelré.

Wat is er te zien

Lente/Zomer

Blauwe reiger, Knobbelzwaan, Wilde eend, Wintertaling, Slobeend, Wespendif, Havik, Buizerd, Torenavalk, Sperwer, Boomvalk, Patrijs, Kwartel, Fazant, Waterhoen, Meerkoet, Kievit, Wulp, Holenduif, Houtduif, Zomertortel, Koekoek, Steenuil, Ransuil, IJsvogel, Groene specht, Zwarte specht, Grote bonte specht, Kleine bonte specht, Veldleeuwerik, Boerenwaluw, Huiswaluw, Graspieper, Witte kwikstaart, Winterkoning, Roodborst, Nachtegaal, Heggenmus, Blauwborst, Gekraagde roodstaart, Roodborsttapuit, Merel, Zanglijster, Grote lijster, Bosrietzanger, Kleine karekiet, Spotvogel, Grasmus, Tuinfluiter, Zwartkop, Tjiftjaf, Fitis, Goudhaantje, Bonte vliegenvanger, Staartmees, Matkop, Pimpelmees, Koolmees, Boomklever, Boomkruiper, Wielewaal, Gaai, Ekster, Kauw, Zwarte kraai, Spreeuw, Huismus, Ringmus, Vink, Groenling, Putter, Kneu, Geelgors en Rietgors.

Herfst/Winter

Blauwe reiger, Knobbelzwaan, Wilde eend, Wintertaling, Slobeend, Havik, Buizerd, Torenavalk, Sperwer, Patrijs, Fazant, Waterhoen, Meerkoet, Kievit, Watersnip, Houtsnip, Wulp, Holenduif, Houtduif, Steenuil, Bosuil, Ransuil, IJsvogel, Groene specht, Zwarte specht, Grote bonte specht, Kleine bonte specht, Veldleeuwerik, Graspieper, Winterkoning, Roodborst, Heggenmus, Merel, Kramsvogel, Koperwiek, Zanglijster, Grote lijster, Goudhaantje, Staartmees, Matkop, Pimpelmees, Koolmees, Boomklever, Boomkruiper, Gaai, Ekster, Kauw, Zwarte kraai, Spreeuw, Huismus, Ringmus, Vink, Keep, Groenling, Putter, Sijs, Kneu, Geelgors en Rietgors

Jan Benoist

www.westbrabantsevwg.nl

Voor meer informatie en foto's. Geef uw bevindingen en of waarnemingen na een bezoek aan een van de gebieden door aan de redactie.

Marjo Bijl

Marjo Bijl is al lang geïnteresseerd in vogels en lid van de Vogelwerkgroep. De vogelgeluiden zijn haar specialiteit. In het voorjaar verzorgt zij de vroege vogeltochten.

Hoe belangrijk is het vogelen voor jou?

Vogelen is mijn ontspanning. Hieraan besteed ik een groot deel van mijn vrije tijd.

Als in het voorjaar de vogels weer zingen, dan ben ik in mijn element.

Wat betekent de Vogelwerkgroep voor jou?

Een werkgroep geeft een band. Je hebt contact met mensen die dezelfde hobby hebben.

Waarom ben je lid geworden?

In februari 1982 is mijn vader plotseling overleden. Een paar dagen later ontvingen we van Vogelbescherming per post een cassettebandje met vogelgeluiden, door hem aangevraagd. Mijn sluimerende interesse werd hierdoor gewekt.

Kort daarna ben ik lid geworden van Vogelbescherming en in april van dat jaar

ben ik met een vroege vogeltocht van de KNNV meegegaan op uitnodiging van Fons de Laat, een collega van mijn man. Ik had de smaak te pakken. Ik werd lid van de KNNV.

Het volgende jaar liep ik alle tochten mee, ook met Hans van der Sanden die de vogeltochten in het Ulvenhoutse bos leidde.

Ik leerde de geluiden vrij snel. Na drie jaar te hebben meegelopen werd mij gevraagd of ik de vroege vogeltochten in het Mastbos van Fons wilde overnemen. Mijn eerste vroege vogeltocht leidde ik in 1986.

In 1988 ben ik ook lid geworden van de West-Brabantse Vogelwerkgroep. Hans was immers ook lid en ik kon niet achterblijven en ik wilde mijn kennis verder uitbreiden.

In 1998 leidde ik voorlopig mijn laatste vogeltocht. De interesse ervoor nam af.

Drie jaar geleden heb ik het initiatief genomen om weer vroege vogeltochten te houden. De belangstelling ervoor was groot. Ik vind het leuk om mijn kennis over te brengen op andere mensen.

Wat is je mooiste vogelervaring?

Een IJsvogel in onze vijver op mijn verjaardag en, ja, een Lammergier in de Zwitserse bergen.

Wat is je vreemdste ervaring op vogelgebied?

Ik was pas begonnen met vogelen en hoorde een Koekoek. Toen ik door mijn verrekijker keek zag ik toch een wat vreemde vogel. Groot en bruin. Dit beeld kwam niet overeen met de Koekoek. Het was dan ook geen Koekoek, maar een Buizerd!

Wat is je lievelingsvogel?

Een lievelingsvogel heb ik eigenlijk niet. De Kuifmees vind ik bijzonder en de Kruisbek vind ik een prachtige vogel. Rietvogels zijn ook bijzonder: je hoort ze wel, maar je ziet ze niet.

Wat doe je zoal op vogelgebied?

In het voorjaar organiseer ik vroege vogeltochten, speciaal voor de zang.

Ook in de winter ga ik iedere maand met een vaste groep naar een vogelgebied in de omgeving van Breda. Verder ga ik regelmatig met ervaren vogelaars op stap.

Wat is het mooiste vogelland?

Dat is voor mij Nederland. Ons land heeft zoveel verschillende biotopen en zodoende ook veel soorten vogels.

Wat is je favoriete gebied in Nederland?

Ik heb verschillende favorieten: het Mastbos, de Bleeke Heide, de Biesbosch en niet te vergeten de Brouwersdam.

Het Mastbos en de Biesbosch bezoek ik het gehele jaar door. De Bleeke Heide vind ik vooral in het voorjaar interessant, vooral voor de steltlopers.

De Brouwersdam bezoek ik meestal in de winterperiode, Kuifduiker, Roodhalsfuut, IJsdruiker en verschillende soorten steltlopers.

Zijn we nog wat vergeten?

Ik vind het heel belangrijk om nieuwe leden actief te betrekken bij de werkgroepen en excursies. Dat zijn twee prima mogelijkheden voor ervaren vogelaars om hun kennis door te geven en het behoud ervan te verzekeren.

Lammergier.

(Vidaphoto.net)

Harry van Vugt

De Dintelse Gorzen

Elke zaterdag van de maand die het dichtst bij de 15e valt dan is het zover. De mannen van de Dintelse Gorzen telgroep verzamelen zich op het tochtigste stukje dijk dat in West-Brabant te vinden is om alle vogels in de Dintelse Gorzen te tellen.

Heel de Dintelse Gorzen? Ja, heel de Dintelse Gorzen. In tegenstelling tot bij Asterix is er hier geen enclave die zich verzet, alhoewel de steeds dichtere berkenopslag een dappere poging doet. Het voorgaande heeft wel enige uitleg nodig. Ik sprak van de 'mannen' van de ploeg en inderdaad, de laatste jaren zijn we alleen met mannen op pad geweest. Tevens sprak ik over 'telgroep' en niet over 'werkgroep'. Dat is zorgvuldig gekozen woordgebruik om te voorkomen dat onze zeer gewaardeerde coördinator, Ronald B. te B. met allergische reacties te kampen krijgt: het is geen werk, we doen het voor ons plezier! Voor zover ik kan nagaan worden de Gorzen integraal geteld vanaf de tijd van de afsluiting van het Kramer-Volkerak in 1988 of daaromtrent.

Er is hier in het Hupke al vaker gerog van gemaakt dat het gebied sterk is veranderd, van een voormalig getijdengebied met kale zandplaten en schorren met lage vegetatie, tot een gebied met gras, wilgen en, inderdaad, berken. Zelf ben ik sinds 1991 betrokken bij de groep en heb het goed kunnen volgen, hoewel je door de geleidelijkheid niet altijd door hebt hoe groot die veranderingen geweest zijn. Zo is het ook met de vogelbevolking van dit gebied. Ook die is erg veranderd, maar het is niet eenvoudig om dat duidelijk in kaart te brengen. Je kunt wel van alle afzonderlijke soorten aantallen per jaar uitzetten, maar dan krijg je enorme tabellen of heel veel grafieken. Ik zit al jaren te broeden over een methode om de totale ontwikkeling samen te vatten en daar zaag ik nogal eens over door tegen mijn medetellers (tussen de flauwe grappen door).

Ik zal in dit stukje de belangrijkste ontwikkelingen van 1988-2009 beschrijven en proberen daarbij eens een ander licht op alle gegevens te werpen. Hier en daar zal die beschrijving misschien wat abstract zijn, maar ik hoop toch dat het informatief is. Eerst maar wat kerngetallen: van 1988 t/m 2009 heeft de Dintelse Gorzengroep in totaal in 250 maanden vogels geteld. Als we er vanuit gaan dat dat met gemiddeld 4 mensen gebeurde gedurende gemiddeld 4 uur per telling dan kom je uit op 4.000 uren. Dat zouden 500 werkdagen zijn als we van werk mochten spreken. En ondanks het feit dat er ook heel wat flauwekul wordt opgehangen hebben we dus bij elkaar 500 dagen intensief gespeurd. Het gevolg is dat onze gegevens zowel wat volledigheid als intensiteit erg goed zijn. Natuurlijk is de kwaliteit van de tellingen wel beïnvloed door weersomstandigheden, Carnaval en feestjes op vrijdagavond, maar daar staat tegenover dat de samenstelling van de groep niet sterk veranderd is, wat de consistentie van de tellingen goed heeft gedaan (ouderdomsverschijnselen uitgesloten). In die 250 maanden hebben we in totaal bijna een miljoen vogels geregistreerd (993.696) die tot 209 soorten behoorden. De vogels met de grootste aantallen waren de Wilde eend (218.376), Smient (96.648) en Grauwe gans (83.996) die allemaal sterk wisselden per maand en verschillende trends lieten zien (Fig. 1). Zo was er een afname van Wilde eend, een toename van Grauwe gans en een aanvankelijke toename tot aan eind jaren 1990 van Smient met daarna een sterke afname.

Nu is het al een aantal jaren zo dat de leden van de telgroep het idee krijgen dat de Gorzen saai worden, dat we minder 'krenten in de pap' vinden. M.a.w., we zien veel vogels, maar

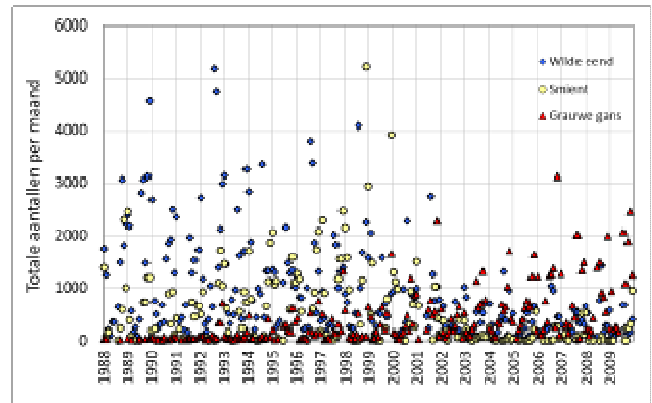

Fig. 1. Maandtotalen op de Dintelse Gorzen (1988-2009) van Wilde eend, Smient en Grauwe gans.

veel van hetzelfde. Om na te gaan of dit echt zo is, of alleen maar een idee van een stel verwende vogelaars die alles al gezien hebben heb ik een diversiteitsanalyse gemaakt. Diversiteit is iets anders dan simpelweg het aantal soorten, het heeft ook te maken met de verdeling van de soorten over de aantallen. Stel je hebt 100 vogels die tot 10 soorten behoren. Als die 100 vogels uit 91 Wilde eenden bestaan en de andere 9 soorten slechts met een exemplaar zijn vertegenwoordigd, dan beleven we de diversiteit als lager dan als er van elke soort 10 exemplaar rondvliegen of –zwemmen. Ik heb voor de diversiteit een maat genomen die als de Shannon-Wiener index wordt aangeduid (voor diegenen die het na willen zoeken). Vervolgens heb ik voor elk jaar de totale aantallen, het totaal aantal soorten en de diversiteit berekend (Fig.2) en dan zie je dat vanaf het begin van de eeuw de aantallen geleidelijk afnemen, de soortenaantallen fluctueren, maar ongeveer constant zijn, maar de diversiteit inderdaad vanaf 2002 gestaag afneemt.

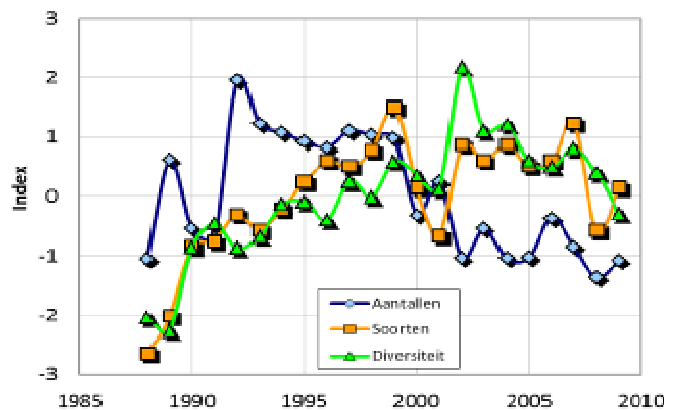

Fig. 2. Ontwikkelingen van de totale aantallen vogels, het aantal soorten en de diversiteit (Shannon-Wiener index) op jaarbasis in de Dintelse Gorzen (1988-2009). De getallen geven een index weer, geen echte waarden. De 0-lijn geeft de gemiddelde waarde weer.

Nog een andere manier om naar de vogels van de Dintelse Gorzen te kijken is naar zeldzaamheid. Daar zitten twee aspecten aan. Een vogel is zeldzaam als we er kleine

aantallen van zien, maar ook als we hem maar zelden zien, zelfs als ze dan met vele zijn. Ik heb geprobeerd ook dat samen te vatten in een grafiek (Fig. 3). In deze grafiek zie je de aantallen per soort (let op de schaal neemt steeds met een factor 10 toe!) uitgezet tegen het aantal maanden van voorkomen. Zoals verwacht zie je dat de meeste soorten die je zelden ziet (onderste helft van de grafiek) ook niet in grote aantallen voorkomen (linkerkant van de grafiek). De rechte lijn geeft die gemiddelde trend goed aan. Er zijn echter vogels die op basis van hun lage aantallen echter vaker voorkomen dan je denkt (links van de lijn).

Dat zijn vogels die zeldzaam, maar behoorlijk voorspelbaar zijn in hun voorkomen, zoals de Slechtvalk, waarvan we er in de wintermaanden gemiddeld een per maand zien, maar dan wel bijna elke maand.

Ook de Zwarte kraai komt minder voor in aantallen dan je op basis van de regelmaat van voorkomen zou verwachten.

Anderzijds zijn er soorten die je bijna nooit ziet, maar als ze er zijn, meteen in flinke groepen, zoals de Strandleeuwerik en de Frater (rechts van de lijn). In dezelfde categorie vind je de zeer talrijke soorten zoals Wilde eend en Smient, daar zijn er zoveel van dat je bijna maanden tekort komt!

Tot hier mijn beschouwing over de ontwikkelingen van de vogelstand op de Dintelse Gorzen. Ik ben vast van plan deze nog eens uit te breiden, maar dat zeg ik elke maand dat ik over de Gorzen loop.

Leo Nagelkerke

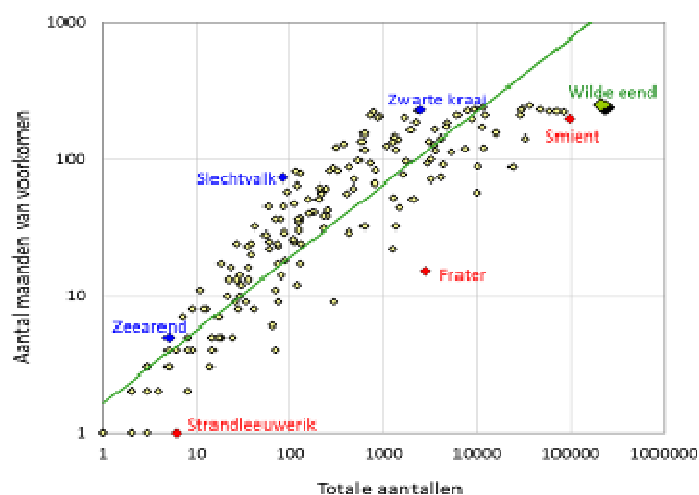

Fig. 3. De relatie tussen de totale aantallen vogels en de frequentie van voorkomen (aantal maanden) in de Dintelse Gorzen 1988-2009. Let op de logaritmische schaalverdeling

Werkgroep de Dintelse Gorzen

(Leo Nagelkerke)

Waarnemingen + Agenda

66	Geoorde Fuut	14-08-2011	Breda	Emerput	Jan Benoist
1	Koereiger	15-10-2011	Moerdijk	Klundert - Gorzen Bovensluis	Hans van der Sanden
17	Kleine Zilverreiger	31-08-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Cees Janssen
1	Purperreiger	20-09-2011	Breda	Prinsenbeek - Weimeren	Luuk van Oerle
62	Ooievaar	16-08-2011	Breda	Prinsenbeek - Weimeren	Cees Janssen
1	Zwarte Ibis	30-08-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Andres Scherff
21	Casarca	17-09-2011	Steenbergen	Dintelse Gorzen - Oost	Leo Nagelkerke
1	Brilduiker	30-09-2011	Baarle-Nassau	Castelre - Merkske - Castelresche Heide	Harry van Vugt
3	Wespendief	28-08-2011	Baarle-Nassau	Merkske - De Broskens	Harry van Vugt
1	Rode Wouw	15-10-2011	Etten-Leur	Zwartenbergsche Polder	Andres Scherff
1	Ruigpootbuizerd	16-10-2011	Zundert	De Krochten	John Frijters
1	Visarend	04-10-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Gat van Lijnoorden	Ger Duijf
1	Smelleken	25-09-2011	Breda	Rooskensdonk	Harry Janssen
1	Boomvalk	01-10-2011	Baarle-Nassau	Ulicoten - Nonnenven e.o.	Harry van Vugt
1	Slechtvalk	27-10-2011	Breda	Centrum	Piet van Iersel
10	Kemphaan	29-08-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Oude Hardenhoek	Harry van Vugt
2	Witgat	02-10-2011	Breda	Rooskensdonk	WBVWG
3	Bosruiter	12-08-2011	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Jan Vermeulen
3	Oeverloper	04-09-2011	Breda	Lange Bunders en Slangwijk	Erik van Boxel
1	Dwergstern	10-09-2011	Werkendam	Brabantse Biesbosch - Polder Hardenhoek	Andres Scherff
1	Koekoek	01-09-2011	Alphen-Chaam	Strijbeek - Strijbeeksche Heide	Jan Vermeulen
1	Kerkuil	19-10-2011	Breda	Overa	Martin van Leest
3	Steenuil	01-08-2011	Breda	Ganzenweide	Jan Benoist
1	Draaihals	16-08-2011	Breda	Lage Vuchtpolder	Raymond van Breemen
1	Kleine Bonte Specht	13-10-2011	Alphen-Chaam	Strijbeek - Strijbeeksche Heide	Jan Vermeulen
1	Grote G Kwikstaart	16-10-2011	Breda	Centrum	Leo Nagelkerke
1	Paapje	27-10-2011	Alphen-Chaam	Chaam - Bleeke Heide	Cees Janssen
1	Tapuit	15-10-2011	Steenbergen	Dintelse Gorzen - Oost	Joost Simons
1	Spotvogel	02-10-2011	Breda	Rooskensdonk	WBVWG
3	Baardman	16-10-2011	Breda	Prinsenbeek - Weimeren	Andres Scherff
1	Wielewaal	02-08-2011	Alphen-Chaam	Strijbeek - Strijbeeksche Heide	Jan Vermeulen
1	Grauwe Klauwier	13-08-2011	Steenbergen	Dintelse Gorzen - West	Joost Simons
1	Klapekster	22-10-2011	Alphen-Chaam	Strijbeek - Patersmoer e.o.	Jan Vermeulen
10	Keep	12-10-2011	Breda	Mastbosch	Marjo Lips
4	Kruisbek	20-09-2011	Alphen-Chaam	Chaam - Chaamsche Bossen	Jan Vermeulen

Winter 2011 - 2012				
datum	activiteit	contactpersoon	Telefoon	bijzonderheden
19 nov	Ganzentocht omg. Breda	Piet van Iersel	076 5816382	
24 nov	Ledenbijeenkomst	Ellie Pruiksma	076 5658570	Lezing Slechtvalken
26 nov	Sovondag			
27 nov	Excursie Emerput	Hans van der Sanden	076 5878432	Verrek 9.00 u vogelkijkhut
05 jan	Nieuwjaarsreceptie	Ellie Pruiksma	076 5658570	
19 jan	Ledenbijeenkomst	Ellie Pruiksma	076 5658570	Lezing Arno Braam Grote Gele Kwik
21 jan	Tuinvogeltelling			Zie site vogelbescherming
29 jan	Excursie Plan Tureluur	Jan Benoist	06-53445492	Vooraf aanmelden 9.00u-17.00 u
05 febr	Ganzenexcursie	Piet van Iersel	076 5816382	Vooraf aanmelden
29 febr	Vroege vogelgeluiden exc.	Marjo Bijl	076-5150627	Vooraf aanmelden
01 mrt	Start basiscursus vogels	Jan Benoist	06-53445492	Aanmelden via website
10 mrt	SWEV dag	John Frijters	076-5031750	Onder voorbehoud

Werkgroep de Dintelse Gorzen

